Reima Välimäki, Olli Seuri & Anna Ristilä[1]

Pseudohistoriaa Suomen muinaisista kuningaskunnista

– Ongelmallisen tiedon kierto laitaoikeiston mediaekosysteemissä

Digitaalisessa tietoympäristössä yksittäiset tekstit ja niihin liitetyt merkitykset kiertävät sivustoilta ja alustoilta toiselle. Näin myös misinformaatio ja disinformaatio tai muu ongelmallinen informaatio voivat saavuttaa suuria yleisöjä, vaikka ne eivät näkyisi perinteisessä journalistisessa mediassa. Tässä artikkelissa tutkitaan, kuinka ”salattu tieto” Suomen muinaisista kuninkaista on kiertänyt internetin keskustelupalstoilla, blogeissa sekä erilaisilla julkaisualustoilla vuosina 2002–2020. Kierto kertoo, kuinka tähän pseudohistorialliseen tekstiin liitetyt merkitykset elävät kierron kiihtyessä ja tekstin siirtyessä selkeämmin laitaoikeiston mediaekosysteemiin.

Viimeisen parin vuosikymmenen aikana erilaisten teksti-, kuva-, ääni- ja videosisältöjen tuottajien ja levittäjien määrä on räjähtänyt. Sosiaalisen median ansiosta internetissä jokainen on potentiaalisesti sisällöntuottaja. Tämän lisäksi käyttäjät myös jakavat, kommentoivat, tykkäävät ja suosittelevat sisältöä. Sisältöjen kuluttaminen riippuu yhä enemmän sosiaalisesta kontekstista, kun se tapahtuu sosiaalisen median kaltaisissa vertaisverkostoissa tai verkostonaapurustoissa[2]. John P. Wihbeyn mukaan sosiaalisen median läpimurto tarkoittaa uudenlaista sykliä viestinnän ja informaation historiassa, sillä se muistuttaa teollistumista edeltänyttä aikaa, jolloin kansalaiset olivat pitkälti huonosti perillä olevien, ei-ammatillisten lähteiden varassa. Perinteinen media välittää edelleen merkittävän osan suositusta, verkossa kulutetusta sisällöstä, mutta sosiaalinen media on luonut uutta tilaa ”kylähuhuille”.[3] Informaatikkojen ja arkistotyöntekijöiden sijaan internet-käyttäjiä palvelevat Googlen kaltaisten hakukoneiden ja sosiaalisen median palveluiden algoritmit.

Sisältöjen leviämistä ja kuluttamista internetissä on kuvattu viraalisuuden ja tarttuvuuden käsitteillä, mutta entistä useammin niihin liitetään yhteiskuntatieteistä yleistyneitä kiertoon (*cycle*, *circulation*) tai virtaukseen (*flow*) viittaavia käsitteitä. Yhteisö määrittelee, ylläpitää ja arvioi uudelleen arvojaan ja yhteistä todellisuuttaan kuvien, esitysten, merkitysten, tunteiden, arvojen ja käytäntöjen kierrossa, kuten Katja Valaskivi ja Johanna Sumiala esittävät.[4] Sen sijaan, että kierto viittaisi ainoastaan ennalta määritellyn merkityksen levittämiseen tai leviämiseen, kyse on pikemminkin jatkuvasta merkitysten antamisesta ja kulttuurin tuottamisesta. Huomio voi olla sekä kierron tavassa muuttaa tekstejä ja tulkintoja että muodossa, jolla kierto vahvistaa ja ylläpitää tiettyjä toimintoja.[5]

Tämän artikkelin kannalta olennaista on, että kansalaisilla on aktiivinen rooli sisällön tuottajina, kierrättäjinä, muokkaajina ja ohjaajina. Andrew Chadwick painottaa, että valta hybridissä mediajärjestelmässä on ennen kaikkea informaatiovirtojen hallintaa: valta on niillä, jotka kykenevät luomaan, liikuttamaan ja ohjaamaan informaatiovirtoja tavoitteidensa mukaisesti.[6] Siksi on tärkeää tarkastella tekstien ohella tapoja, joilla ne kiertävät. Kierron tutkimuksen voikin tiivistää Valaskiven ja Sumialan tapaan kolmeen tasoon, jotka ovat 1) epälineaarisuus (jäljittäminen ja jälkien seuraaminen), 2) toiminta (toimijuuden tunnistaminen ja mallintaminen) sekä 3) materiaalisuus (tekstien ja tilojen tutkimus)[7].

Tätä mallia mukaillen tässä artikkelissa tutkitaan, kuinka käsitys Suomen muinaisista kuninkaista kiertää internetin keskustelupalstoilla, blogeissa sekä erilaisilla julkaisualustoilla. Huomion keskipisteessä on yksi teksti: suomenkielisessä internetissä 2000-luvun alusta alkaen kiertänyt anonyymi pseudohistoriallinen artikkeli, jonka

tarkoituksena on ollut paljastaa piiloteltu ja vaiettu totuus Suomen muinaisista kuninkaista. Suomen muinaiset kuninkaat ja kuningaskunnat viittaavat teorioihin, joiden mukaan Suomessa olisi varhaiskeskiajalla, viikinkiajalla tai aikaisemmin rautakaudella ollut itsenäinen kuningaskunta tai kuningaskuntia. Teorioihin kuuluu olennaisena osana väite tämän muinaishistorian tarkoituksellisesta vähättelystä tai suoranaisesta salaamisesta. Olemme valinneet kyseisen tekstin tutkittavaksi, koska se on yksi pisimpään suomalaisessa verkossa kiertäneitä ja laajimmalle levinneitä tätä aihepiiriä käsitteleviä tekstejä. Se on myös sisällöltään edustava eli siinä esitetään keskeiset Suomen muinaisia kuninkaita koskevat väitteet. Tämän tekstin kiertoa analysoidaan ja selitetään historiantutkimukselle tyypillisellä tavalla, kontekstoivan laadullisen sisällönanalyysin keinoin.

Artikkelin pääkysymyksen ohella pohditaan, miten Suomen historian salattujen totuuksien tuottaminen ja levittäminen edustavat nykyiselle informaatioympäristölle ominaista kiertoa. Tämä mahdollistaa kierron analysoinnin myös ”kierron kulttuurien” näkökulmasta[8]. Tutkimuksessa käsiteltävän tekstin kierto osoittaa, että sosiaalisen median, blogialustojen ja perinteistä mediaa jäljittelevien sivustojen yhteisvaikutus voi nostaa kymmenien tuhansien lukijoiden saataville lähes kaksikymmentä vuotta vanhan tekstin. Lisäksi sisällön kierto alustalta toiselle on mahdollistanut uuden, aiempaa poliittisemman tulkinnan. Aiheen selvä politisoituminen tapahtui, kun Ano Turtiainen julkaisi uudelleen verkossa vuosia kiertäneen tekstin Suomen muinaisista kuninkaista. Turtiaisen julkaisu säilyi hänen bloginsa luetuimpien joukossa hänen noustessaan ensin Juvan kunnanvaltuustoon ja sitten perussuomalaisena poliitikkona eduskuntaan. Tiedon kierron kannalta vielä huomionarvoisampaa on, että Turtiaisen blogijulkaisun välityksellä kyseinen teksti siirtyi kiertämään oikeistopopulistisessa vastamediassa.

Pseudohistoria ja Suomen muinaiset kuninkaat

Käsitys Suomen kuninkaista perustuu skandinaavisissa keskiajan lähteissä esiintyviin mainintoihin ”finnien” ja ”kveenien” hallitsijoista. Tarina Suomen kuninkaista syntyi kuitenkin vasta, kun 1600-luvun historioitsijat, ennen kaikkea Johannes Messenius ja anonyymi *Suomen kronikan* kirjoittaja, yhdistivät luovasti löytämiään mainintoja tarinaksi Suomen suuresta muinaisuudesta. Sen paremmin saagakirjallisuuden, historian kuin arkeologian tutkimus ei katso Suomessa olleen esihistoriallisia kuningaskuntia tai kuninkaita, vaan suhtautuu niihin keskiajan kirjallisuuden ja uuden ajan alun historiografian tuotteina.[9]

Omakustanteina, vaihtoehtokirjallisuutena ja nykyään verkkoteksteinä kiertävät teoriat Suomen muinaisista kuninkaista ovat siis näennäis- eli pseudotiedettä, tarkemmin pseudohistoriaa ja -arkeologiaa. Pseudotiede käsittelee tieteen kenttään kuuluvia aiheita, mutta sisältää epäluotettavaa ja väärää tietoa eikä noudata tieteen käytäntöjä ja menetelmiä. Pseudotiede joko ohittaa aihetta koskevan tutkimuksen tai suhtautuu siihen avoimen halveksivasti. Pseudotieteelliset esitykset väittävätkin usein sisältävänsä tarkinta mahdollista tietoa käsittelemästään aiheesta – sellaista, josta tutkijat vaikenevat.[10] Erottelu tieteen ja pseudotieteen välillä ei ole kuitenkaan yksinkertaista, ja tieteenfilosofiassa puhutaankin rajanveto- eli demarkaatio-ongelmasta. Ensinnäkin on paljon epä- ja ei-tieteellisiä (*un-* ja *non-scientific*) tiedon muotoja, jotka eivät kuitenkaan ole pseudotiedettä, esimerkiksi tiedevilppiä ja uskonnollista ilmoitusta.[11] Toisekseen on osoittautunut mahdottomaksi laatia kaikilla tieteenaloilla päteviä kriteereitä tieteen ja pseudotieteen erottamiseksi yksinkertaisesti sen vuoksi, että tieteenalat eroavat toisistaan menetelmiltään. Vaikka yleispätevää määritelmää ei ole löydetty, pystymme kuitenkin kuvaamaan pseudotiedettä.[12]

Teoriat Suomen muinaisista kuninkaista täyttävät yllä lueteltuja yleisiä määritelmiä pseudotieteestä: ne käsittelevät historian, arkeologian, kielitieteen ja populaatiogenetiikan alaan kuuluvia asioita, mutta ohittavat näiden alojen tieteellisen keskustelun ja vallitsevan konsensuksen. Inkeri Koskinen on huomauttanut, että näennäistieteen määritelmässä tulee kuitenkin olla varovainen, jotta uusia tieteellisiä avauksia ei tyrmättäisi sen leimalla[13]. Spekulaatio muinaisista kuninkaista ei kuitenkaan ole tällainen uusi avaus tai tieteessä kiistelty kysymys, vaan tuoreissakin kirjoituksissa toistetaan vuosikymmeniä sitten kumottuja väitteitä.

Yleisesti pseudotiedettä kuvaavien ehtojen lisäksi teoriat Suomen muinaisista kuninkaista täyttävät pseudohistorialle ja -arkeologialle tyypillisiä piirteitä. Esimerkiksi kirjoituksissa esitellyt yksittäiset kirjalliset lähteet tai materiaaliset jäänteet ovat usein aitoja, mutta puuttuva kontekstointi, omalle tulkinnalle ristiriitaisen lähdeaineiston poisjättäminen ja tarkoitushakuinen lähteiden luenta tuottavat harhaanjohtavan kokonaistulkinnan[14]. Pseudohistoria on usein sensationalistista, ja se esittää suuria väitteitä, jotka – jos olisivat totta – muuttaisivat vallitsevan käsityksen historiasta. Sen aiheena ovat kadonneet mantereet ja kansat – tai vaikka Suomen vaietut kuningaskunnat – eli asiat, joiden salaaminen olisi edellyttänyt vuosisataista salaliittoa.[15]

Garret G. Fagan on erottanut arkeologian pseudoarkeologiasta ennen kaikkea suhteessa tutkimusaineistoon ja kontekstiin: tieteellisessä arkeologiassa voi olla kilpailevia koulukuntia, mutta kaikkia leimaa käsitteellinen joustavuus (*conceptual flexibility*) suhteessa löytöihin, eli yllättävä uusi tutkimusaineisto muokkaa tutkimuskysymystä ja johtopäätöksiä. Esineiden tulkinnassa niiden löytökonteksti on puolestaan täysin keskeistä. Pseudoarkeologia on vapaa näistä rajoitteista, ja usein sen harjoittajat pitävät jääräpäisesti kiinni tulkinnastaan ja sovittavat todistusaineiston siihen, kontekstista piittaamatta.[16] Aineistolähtöisyys ja lähteiden kontekstointi ovat myös historiantutkimuksen keskiössä ja erottavat

”Vaikka Suomen muinaisia kuninkaita koskevia pseudohistorioita ei ole syytä pitää kokonaisuutena (uus)fasistisina, on välttämätöntä huomata, että niissä on piirteitä, jotka vetoavat fasististen liikkeiden historiakäsitykseen.”

historiatieteen pseudohistoriasta. On kovin eri asia, onko henkilöstä mainintoja aikalaisasiakirjoissa vai onko hän hahmo vuosisatoja kuvattuja tapahtumia myöhemmin kirjoitetussa saagassa. Kummassakin tapauksessa mainintaa voi käyttää historiantutkimuksen lähteenä, mutta sydänkeskiajalla kirjoitettu saaga tai kronikka kertoo ensisijaisesti kirjoitusajankohtansa käsityksistä, odotuksista ja historiakuvasta, ja vain suurin varauksin kuvaamastaan kaukaisesta menneisyydestä. Pseudohistoria pyrkii hämärtämään tällaisia eroja.

Tarinaa Suomen muinaisista kuninkaista voi pseudohistorian lisäksi kuvata ”protokronistiseksi myytiksi”. *Protochronism* on käsite, jota historioitsija Marius Turda on käyttänyt romanialaisten äärinationalistien kiinnostuksesta antiikin daakialaisiin romanialaisten esi-isinä[17]. Kyseessä on fasistisen[18] historian käytön pyrkimys löytää kansakunnalle myyttinen kulta-aika. Protokronistinen, kirjoitettua historiaa edeltävä kulta-aika on ollut tyypillinen fasistisille liikkeille maissa, joissa valtiolliseen historiaan ei ole kuulunut suurvalta-aikaa. Romanialaisten äärinationalistien lisäksi fasismin tutkija Roger Griffin antaa esimerkkeinä Norjan Nasjonal Samlingin suhteen viikinkeihin ja riimuihin ja suomalaisen IKL:n piirissä kukoistaneen karelianismin[19]. Vaikka Suomen muinaisia kuninkaita koskevia pseudohistorioita ei ole syytä pitää kokonaisuutena (uus)fasistisina, on välttämätöntä huomata, että niissä on piirteitä, jotka vetoavat fasististen liikkeiden historiakäsitykseen: ajatus omasta kansasta muuttumattomana orgaanisena kokonaisuutena ja etnisyytenä; muinainen suuruuden aika ja sitä seuraava poliittinen, kulttuurinen ja ideologinen taantumus; käsitys siitä, että taantumuksen takana ovat ulkoiset tai sisäiset viholliset; suuren yleisön tietämättömyys oman kansakunnan kunnian päivistä sekä toive asiantilan muutoksesta.[20]

Mis- ja disinformaatio hybridissä mediaympäristössä

Huhuja, propagandaa ja väärää tietoa on ollut olemassa maailman sivu. 2020-luvun disinformaation ja misinformaation luonnetta ei kuitenkaan voi täysin ymmärtää ellei tunnista, kuinka viestintäteknologian nopea kehitys ja leviäminen ovat muokanneet koko tieto- ja viestintäympäristöä. Tiedontuotannon paikat ja välineet ovat muuttuneet voimakkaasti. Digitalisaatio on murentanut perinteisten tietoinstituutioiden valtaa, kun Google ja Facebook ovat raivanneet itselleen tilaa ihmisten arjessa.[21] Joukkotiedotuskeskeisestä julkisuudesta on siirrytty monimuotoiseen julkisuuteen, jossa journalistisen median rooli tiedon portinvartijana ja julkisen keskustelun kuratoijana on merkittävästi heikentynyt[22].

Informaatioympäristöstä on tunnistettavissa kaikenlaista ”ongelmallista informaatiota”, mikä näkyy pyrkimyksissä käsitteellistää tilannetta iskusanoilla kuten totuudenjälkeisyys (*post-truth*), totuudenjälkeinen politiikka (*post-truth politics*), faktojenjälkeisyys (*post-fact*) tai totuuden rappeutuminen (*truth decay*)[23]. Ongelmallinen informaatio voi olla epätarkkaa, harhaanjohtavaa, väärin attribuoitua tai täysin sepitettyä. Motiivista riippuen se on joko misinformaatiota tai disinformaatiota. Misinformaatio on kiistanalaista tai virheellistä tietoa, jota ei ole tehty harhautustarkoituksessa. Disinformaation tuottamisen ja levittämisen pyrkimyksenä sen sijaan on juuri

”Verkossa välittyvän disinformaation suurin vaara ei ole siinä, miten se vaikuttaa kansalaisten tietämykseen tai ratkaisee yksittäisiä vaaleja, vaan siinä, miten se vahingoittaa demokraattisia normeja.”

harhauttaminen, poliittinen vaikuttaminen tai vaikkapa epävarmuuden tai häiriön kylväminen.[24]

Tässä artikkelissa Suomen muinaisia kuninkaita koskevaa pseudohistoriaa eli misinformaatiota ja disinformaatiota tutkitaan osana hybridiä mediajärjestelmää[25]. Hybridi mediajärjestelmä kuvaa tilaa, jossa perinteiset ja uudet median muodot nivoutuvat yhteen. Uusien ja vanhojen medioiden logiikat sekoittuvat. Jos perinteisen median asema lepäsi hierarkian varassa, toteuttavat sosiaalisen median alustat verkostojen logiikkaa. Hybridissä nämä logiikat ovat läsnä niin rinnakkain, erillään, yhdessä kuin yhteen kietoutuneina. Muutos on tarkoittanut yhtäältä tiedonvälityksen demokratisoitumista, mutta toisaalta ongelmallisen informaation levittämisen ja kierron helpottumista.

Misinformaation ja disinformaation leviämisen ja levittämisen vaikutukset ovat osittain epäselviä, sillä vaikutuksista voidaan puhua sekä yksittäisten vaalien tai äänestämisen tasolla että koko tieto- ja viestintäjärjestelmän tasolla. Esimerkiksi Yhdysvaltain senaatin tiedustelukomitean raporteissa ja erikoissyyttäjä Robert Muellerin syytekirjelmässä Venäjän vaalihäirintä nostetaan näkyvästi esiin, mutta vaikutuksista ei esitetä arvioita[26]. Disinformaatiokampanjoille altistumiselle pystytään esittämään selkeitä lukuja, mutta arviot toimenpiteiden suorista vaikutuksista Yhdysvaltain vaalien osalta vaihtelevat laidasta laitaan[27]. Manipuloinnin tai muun disinformaation vaikutusten irrottaminen kaikesta altistumisesta aukottomasti on erittäin hankalaa.[28]

Tämä ei silti tarkoita, etteivätkö uusien digitaalisten vaikuttamiskeinojen tuottamat riskit ole todellisia[29]. Verkossa välittyvän disinformaation suurin vaara ei ole siinä, miten se vaikuttaa kansalaisten tietämykseen tai ratkaisee yksittäisiä vaaleja, vaan siinä, miten se vahingoittaa demokraattisia normeja[30]. Esimerkiksi Philip N. Howard kirjoittaa, että julkisuuden manipulointi on aito uhka politiikalle[31]. Nykyisen datan tuotannon ja sosiaalisen median trendit hajottavat koko ajan ajatusta yhteisestä julkisuudesta. Wihbeyn mukaan on koko ajan selvempää, että presidentti Donald Trumpin valinnan käynnistämässä keskustelussa ei ole kyse vain moraalipaniikista, vaan aidosta, pysyvästä faktojen ja totuuden kriisistä julkisessa tilassa[32]. Tämä ajatus on vain vahvistunut Yhdysvaltain kongressitalon valtauksen jälkeen tammikuussa 2021.

Tässä artikkelissa hyödynnettävä kierron käsite mahdollistaa ongelmallisen informaation tarkastelun sekä yksittäisen tekstin että mediajärjestelmän tai sen osan tasolla. Se tavoittaa tekstin materiaalisen liikkeen, ajallisen perspektiivin, merkitysten kierron ja muutoksen sekä erilaisten kulttuuriset yhteydet. Vaikka tutkimuksen kohteena on juuri yksi teksti ja sen kierto, on hyvä huomioida, että kaikki verkostoissa leviävä materiaali ei ole tahallisesti manipulointitarkoituksessa tuotettua disinformaatiota, vaan esimerkiksi pseudohistorian tapauksessa eri alustojen käyttäjät mahdollisesti uskovat sisältöihin, joita tuottavat, muokkaavat tai jakavat. Taustalla voi olla vilpitöntä kiinnostusta historiaan ja arkeologiaan. Olennaista on, että ihmiset hyödyntävät digitaalista viestintäteknologiaa, erilaisia julkaisualustoja ja verkostoja löytämänsä salatun totuuden paljastamiseksi ja levittämiseksi. Tämän päivän misinformaatio ja disinformaatio ei ole massamediaviestintää, vaan osa monimutkaista kokonaisuutta, jota voi tarkastella yhtäältä hybridinä mediajärjestelmänä ja toisaalta sosioteknisenä järjestelmänä, jossa merkitykset syntyvät

ihmisten ja heidän käyttämiensä työkalujen vuorovaikutuksessa[33].

Poliittisten laitojen mediaekosysteemit

Nykyistä viestinteknologista murrosta on verrattu kirjapainotaidon keksimiseen[34]. Vertaus toimii siinä mielessä, että suuria joukkoja tavoittanut varhainen painotuote oli uusi media, jonka mahdollisuuksia sen tekijät eivät aluksi tajunneet: julkaisujen vastaanotto ja käyttö olivat aiempaa huonommin tekijöiden hallittavissa[35]. Tänä päivänä yhä useampi saa äänensä kuuluviin, voi paljastaa yhteiskunnallisia epäkohtia tai tavoitella suuria yleisöjä[36]. Verkostojen nousu haastaa vanhat hierarkkiset järjestelmät, jakaa valtaa uusiksi ja rikkoo yhteistä julkisuutta[37]. Hybridissä mediaympäristössä pienetkin toimijat ja niiden yhteenliittymät ovat kyenneet paitsi horjuttamaan instituutioita ja muokkaamaan julkista keskustelua myös tuottamaan osittain omalakisia maailmojaan. Totuudenjälkeiseksi kutsutussa ajassa faktat ovat edelleen faktoja, mutta ne on helpompaa ohittaa ja löytää samanmielisiä tulkitsevia yhteisöjä, jotka rakentavat vaihtoehtoisia merkityksiä. Verkolla onkin ennennäkemätön kapasiteetti mahdollistaa episteemisiä sulkeumia eli radikalismiin taipuvaisia uskomusyhteisöjä.[38]

Tutkimuksesta tiedetään, että tällaiset yhteisöt eivät ole täysin irrallaan muusta julkisesta sfääristä. Pikemminkin kokonaisia verkkosivujen, -keskusteluiden tai -viestien kokonaisuuksia voi syntyä reaktiona massamediassa käsiteltyihin uutisiin.[39] Suomalaisten vastamedioiden käyttäjien on todettu seuraavan aktiivisesti perinteistä mediaa. Käyttäjät kuitenkin kyseenalaistivat median tietoja epätavallisten medialähteiden, itse etsimänsä poikkeuksellisen tiedon ja verkostovuorovaikutuksen avulla.[40] Skeptisyys instituutioita ja auktoriteetteja kohtaan jalostuu paikoin ”nokkelaksi vainoharhaisuudeksi”, mikä viittaa median käyttäjien oletuksiin heidän omasta kyvystään nähdä julkisivujen taakse hyödyntämällä intuitiota tai omaa tiedonhankintaa[41]. Kuten Kate Starbird kirjoittaa: ”Vaihtoehtoiset mediatilat saattavat toimia salaliittoihin liittyvien ideoiden kasvualustoina ja levittäjinä”.[42]

Tällaisia vaihtoehtoisia verkostoja tai sen osia on syntynyt ja pyritty luomaan ympäri maailmaa. Kutsumme niitä poliittisten laitojen mediaekosysteemeiksi (engl. *fringe media ecosystems*). Ne ovat eräänlaisia valtamediaan löyhästi kiinnittyviä julkisia tai puolijulkisia tiloja, joissa väärä tieto, villit huhut, disinformaatio ja valeuutiset pääsevät muhimaan. Ne elävät paitsi ”kylähuhuista” myös vaihtoehtoisten tietolähteiden hyödyntämisestä. Tuukka Ylä-Anttila on tunnistanut vastatiedon eli vaihtoehtoisten tietoauktoriteettien käytön etenkin radikaalin populistisen oikeiston strategiaksi[43]. Hieman samaan tapaan Wihbey kirjoittaa verkottuneiden vastajulkisuuksien merkityksestä vallitsevan tiedon haastajina. Marginaaliin jääneet ryhmät, joilla ei ole perinteisesti vaikutusvaltaa valtavirtaisessa julkisuudessa, kykenevät verkon kautta haastamaan ja horjuttamaan institutionaalisen tiedonvälityksen perustaa.[44] Esimerkiksi salaliittotarinat kuten Pizzagate, Macronleaks ja äänestäjäpetos (*voter fraud*) ovat kaikki saaneet voimaa ja nousseet valtajulkisuuteen poliittisen laidan mediaekosysteemejä hyödyntäen.[45]

Kyse ei olekaan aina yhteiskunnallisen vallankäytön kannalta marginaalisesta toiminnasta tai verkoston sisäisestä kuplinnasta. Suomessa laitaoikeiston tunnetuin julkaisu *MV-Lehti* ehti kasvaa hetkellisesti merkittäväksi mediatoimijaksi. *Helsingin Sanomien* datatoimituksen vuonna 2018 julkaiseman analyysin mukaan parhaimmillaan tammikuussa 2016 *MV-Lehden* artikkelit keräsivät kuukauden aikana 18 miljoonaa lukukertaa, ja sivusto päihitti suosiossa esimerkiksi *Aamulehden*. Jutut levisivät erityisesti Facebookin kautta. Parin vuoden aikana *MV*:n juttuja jaettiin Facebookissa 900 000 kertaa ja juttuja tykättiin yli 1,4 miljoonaa kertaa.[46]

Suomessa merkittävin liikehdintä tapahtuukin laitaoikeistossa, jonka erilaiset mediatoimijat ja muut julkaisijat muodostavat löyhän verkoston. Elina Noppari ja Ilmari Hiltunen kirjoittavat haastattelemiensa henkilöiden seuranneen paitsi *MV-Lehteä* myös *Vastavalkeaa*, *Kansalaista*, *Oikeaa Mediaa*, *Magneettimedia*a, *Nykysuomea*, *Sarastus*ta ja *Riippumatonta Mediaa*[47]. Lisäksi kokonaisuuteen voi laskea *Extrauutiset*, *Suomimedia*n ja tietyllä varauksella poliittisen janan eri laidoilta *Suomen Uutiset* ja omien sanojensa mukaan ”radikalistoituvan Suomen uutiset” eli *Kansallisen Vastarinnan*. Myös keskustelufoorumit kuten vuonna 2008 avattu Hommaforum ovat osa tätä verkottunutta mediaekosysteemiä, jossa julkaisijoiden taustat, tarkoitusperät ja menetelmät vaihtelevat.

Suomalaisia oikean laidan mediaekosysteemin julkaisuja yhdistää usein maahanmuuttoaiheiden korostuminen ja maahanmuuttovastaisuus. Ne voikin nähdä osaksi 2000-luvulla alkanutta maahanmuuttovastaista ja uusnationalistista verkkoaktivismia.[48] 2020-luvulle tultaessa populistinen oikeisto on omaksunut myös poliittisesta valtavirrasta erottuvia ilmastokantoja[49]. Tuoreimmassa Reuters-instituutin Suomen maaraportissa on huomioitu, kuinka oikeistolaisina itseään pitävät ja ilmastonmuutoksen vakavuutta vähäisempänä pitävät kansalaiset luottavat muita vähemmän etenkin Yleisradioon ja *Helsingin Sanomiin*[50]. Yksi yhteinen jännite koskeekin suhdetta valtavirtaiseen politiikkaan ja perinteiseen tiedonvälitykseen. Samalla kun monet julkaisut ovat omaksuneet uutismedian muodon tai ulkonäön ne pyrkivät esittäytymään vaihtoehtona tai vastavoimana, mistä tutkijoidenkin omaksumat käsitteet vaihtoehtomedia ja vastamedia kumpuavat[51].

Tätä vastakkainasettelua on kuvattu myös kamppailuna identiteeteistä ja narratiiveista. Karkeasti ilmaistuna identiteetti viittaa politiikassa ryhmään kuulumiseen ja kiinnittymiseen[52]. Narratiivit voi puolestaan nähdä tapana tulkita tietoa ja tehdä selkoa maailmasta[53]. Amerikkalaisessa laitaoikeistossa ”narratiivi” on saanut erityisen merkityksen: isolla kirjoitettuna Narratiivi on jäykkä perusväitteiden ja kielisääntöjen kokonaisuus,

jota perinteinen media, politiikan toimijat ja kulttuuriset portinvartijat tuputtavat.[54] Laitaoikeiston julkaisijat kokevatkin, että heidän usein koordinoidut, verkostomaisesti toteutetut kampanjansa ja niiden meemit, tarttuvat aihetunnisteet tai kehystykset tukevat jonkinlaista vaihtoehtoista narratiivia. Hybridille mediajärjestelmälle on tyypillistä, että laitaoikeiston sivustot näyttävät pinnallisesti perinteisen median sivustoilta, mutta ne eivät noudata journalistista eettistä koodistoa tai journalismin traditiolle ominaisia tiedon tuottamisen tapoja. Lisäksi perinteiset journalistiset mediat haluavat pitää etäisyyttä näihin toimijoihin ja heidän puhetapoihinsa. Kyse on jatkuvasta rajojen piirtämisen, hämärtämisen ja ylittämisen prosessista, jossa vanhan ja uudemman median logiikat kohtaavat, kilpailevat ja muuttuvat yhdessä.[55]

Artikkelin aineisto

Tarkastelemme yhden Suomen muinaisia kuninkaita käsittelevän artikkelin tiedon kiertoa suomalaisessa internetissä. Analyysin aineistona on verkkotekstien korpus, joka on koottu osana käynnissä olevaa ”Pseudohistoria”-tutkimushanketta. Aineiston kokoamisessa on käytetty Python-pohjaista *web scraping* -ohjelmaa, ja aineisto on koottu talvella 2019–2020 ja kesä-heinäkuussa 2020[56]. Ohjelma aloitti datan keruun manuaalisesti kerätyistä siemenlinkeistä. Ohjelma keräsi linkeistä URL:n, louhintapäivämäärän, tekstidatan ja ulos lähtevät linkit. Sen jälkeen se suoritti saman toimenpiteen linkkien takaa löytyville sivuille ja linkkien linkeille. Aineiston kokoamisessa on noudatettu tavanomaista vastuullista käytäntöä eli tekstiaineistoa ei ole koottu sivuilta, jotka kieltävät automaattisen lataamisen. Siemenlinkit koostuivat aiemmassa aiheen tutkimuksessa mainituista verkko-osoitteista, joista poistettiin verkosta hävinneet sivustot[57]. Lisäksi linkkejä koottiin Google-hauilla käyttäen teemaa lähellä olevia hakusanoja[58]. Siemenlinkkejä oli alun perin 559, ja koko kolmen linkkitason aineisto koostuu lähes 560 000 verkkodokumentista.

Valtaosa aineistosta on sisällöltään paljon muuta kuin keskustelua Suomen muinaisista kuninkaista, sillä aineistonkeruun tarkoituksena oli kerätä korpus, joka sisältäisi kaiken keruuhetkellä verkossa saatavilla olleen aihetta koskevan keskustelun sekä siihen linkittyvät verkkosivut. Kerätty aineisto käsiteltiin BLAST-ohjelmalla, joka on alun perin kehitetty biologisten sekvenssien, kuten aminohappojen tunnistamiseen ja vertailuun. Ohjelmasta käytettiin versiota, jolla pystytään vertailemaan biologisten sekvenssien sijasta luonnollista kieltä.[59] Ohjelma muodostaa löydetyistä päällekkäisyyksistä klustereita, joissa jokaisessa on kaikki tietyn uudelleenkäytön esiintymät. Näitä tutkimalla nähdään, miten jokin teksti on levinnyt ja kuinka laajalle. Tässä artikkelissa on jäljitetty yhden Suomen muinaiset kuninkaat -tekstin esiintymistä käyttäen siemenlinkkejä sekä klusteroidusta aineistosta rakennetun tietokannan klusteri- ja tekstihakua[60]. Verkkoaineiston systemaattinen määrällinen analyysi seuraa myöhemmissä julkaisuissa.

Web scraping -ohjelmalla kerätty aineisto kuvaa internetin sisältöä keruuhetkellä. Se kuvaa historiallista muutosta vain rajoitetusti, sillä vaikka verkossa on saatavilla ja aktiivisessa käytössä yli kymmenen vuotta vanhoja sivustoja, suuri osa vanhoista sisällöistä on hävinnyt. Tämän vuoksi tutkitun tekstin varhaista leviämistä on jäljitetty käyttämällä vuosien 2001–2017 Suomi24-korpuksen hakukonetta. Tästä aiheutuu väistämättä epätasapaino aineiston sisällä: 2019–2020 kerätty aineisto kattaa laajasti suomalaisen internetin, 2000-luvun alun aineistossa painottuu Suomi24-foorumi. Jo kadonneita verkkosivuja, joiden linkkejä esiintyy aineistossa, on palautettu Internet Archiven hakukoneella. Historiallista verkkoaineistoa ei ole yhdistetty skreipattuun aineistoon eikä klusteroitu.

Salattu totuus blogeissa ja keskustelufoorumeilla

Tutkimamme pseudohistoriallinen artikkeli on tällä hetkellä parhaiten saatavilla otsikolla ”Suomen kuninkaat norjalais-islantilaisten saagojen mukaan” iorbock.com-sivustolla, jossa se on julkaistu 10.9.2007[61]. Artikkelin tekijä on tuntematon[62]. Artikkeli koostuu oikeastaan kolmesta pienemmästä artikkelista tai luvusta. Ensimmäinen esittelee saagojen oletettuja mainintoja Suomen muinaisista kuninkaista. Toinen luku otsikolla ”Suomen muinainen kuningaskunta” käy läpi muita lähteitä keskiaikaisista kronikoista ja uuden ajan alun historiateoksista arkeologiaan ja kansanrunouteen. Kirjoittajan mielestä ne todistavat Suomen kuningaskunnan olemassaolon ja sen myöhemmän salaamisen historiaa. Viimeinen osa ”Eerik Pyhän legendan historiallinen arvo” on suora kopio *Historiallisessa Aikakauskirja*ssa vuonna 1919 ilmestyneestä lyhyestä artikkelista[63].

Artikkelin johdanto toteaa, että artikkeli perustuu historioitsija Martti Linnan Helsingissä ”pienelle piirille” pitämään esitelmään, ja että artikkeli on kiertänyt verkossa jo vuodesta 1997 ilmaispalvelimelta toiselle. Kirjoittaja on johdannon mukaan iorbock.comin toimituksen tiedossa, mutta teksti on alun perin julkaistu anonyymisti ja tätä kunnioitetaan. Artikkelilla on tosiaan vuotta 2007 pidempi verkkohistoria. Se on ainakin vuosina 2002–2016 ollut verkkosivulla ”Suomi nousee! Pakanat tulevat”, jonka julkaisijaksi mainitaan Suomalainen pakanalähetys ry[64]. Sivustolla artikkeli on julkaistu kolmena eri tekstinä, jotka vastaavat yllä esiteltyjä osia[65]. Tekijästä sivusto ei anna iorbock.comia enempää tietoja.

Tuntemattoman tekijän artikkeli on erinomainen esimerkki siitä, miten tutkijoiden esittämät kyseenalaiset tulkinnat jäävät elämään ja muuttuvat pseudohistorian raaka-aineeksi. Väitteet Suomen muinaisista kuninkaista muistuttavat Martti Linnan tulkintoja, joita hän on esittänyt Johannes Messeniuksen *Chronologia Finlandiae, Livoniae et Curlandiae*n ja toisen 1600-luvulla kirjoitetun

kronikan, *Suomen kronikan* suomennoksen selitys- ja liiteosissa sekä 1980-luvulla pitämissään esitelmissä[66]. Martti Linnan väitteet siitä, että saagojen *finnakonungr* kuvaisi suomalaisten kuninkaita eikä saamelaisten päälliköitä, eivät olleet julkaisuhetkellään tutkimuksen valtavirtaa, eikä ajatus ole kestänyt myöhemmän tutkimuksen kritiikkiä[67]. Linnan tulkinnat Suomen muinaisista kuninkaista ovat metodisesti heikkoa tutkimusta, mutta hän kuitenkin esittää johtopäätöksiään varauksin eikä esimerkiksi pidä saagoissa esiintyviä nimiä välttämättä suoraan historiallisina henkilöinä[68]. Tulkinnat ovat huonoa tiedettä, mutta eivät pseudotiedettä.

Tuntemattoman tekijän artikkeli sen sijaan siirtyy pseudohistorian kentälle. Suomen kuninkaat kuvataan kyllä tarunhohtoisina eikä suoraan historiallisina henkilöinä:

> ”Tarkkaanottaen emme aivan varmasti tiedä, olivatko skaldit ja Sturluson oikeassa, koska ns. todisteita on näin pitkän ajan jälkeen vaikea koota. Mutta yhdestä asiasta voimme olla varmoja: Pohjois-Euroopan varhais-keskiajan vaikuttajapersoonat, Norjan yhdistäjä Harald Kaunotukka, Englannin valloittaja Normandian herttua Wilhelm ja monet muut uskoivat polveutuvansa suoraan alenevasti Suomen ja Kainuun kuninkaasta Fornjotrista, ja olivat hyvin ylpeitä siitä.”[69]

Samalla kirjoittaja on kuitenkin hämmentänyt saagojen ajoitusta (tai ei ole ollut niistä perillä), yrittänyt varhaistaa mainintoja Suomen kuninkaista ja esittänyt niiden olleen laajasti tunnettuja. Kuningas Fornjótr mainitaan vasta noin vuoden 1200 tienoilla kirjoitetun *Orkneyingasaga*n alussa osana Orkneyn jaarlien myyttistä sukupuuta[70]. Kyseessä on sydänkeskiaikainen teos, eikä mikään aikalaislähde kerro 800–900-luvuilla eläneen Harald Kaunotukan tai 1000-luvun Wilhelm Valloittajan johtaneen sukuaan ”Suomen kuninkaaseen”. Tällaisia yksityiskohtia tärkeämpi muutos, joka vie Tuntemattoman tekijän artikkelin selkeästi pseudohistorian kentälle, on keskustelun kehystäminen vuosisatoja jatkuneeksi salaliitoksi, jonka tavoitteena on estää suomalaisia olemasta ylpeitä omasta historiastaan: ”Jos et ole kouluhistoriassa tavannut tätä tietoa, siihen saattaa olla joku syy. Ehkäpä meidät halutaan pelastaa Wilhelmien ym. valloittajien synniltä: Olla ylpeä omista suomalaisista juuristaan.”[71] Tämä kehystarina on myös avain siihen, miksi teksti on ollut niin suosittu, ja miksi se lopulta loikkaa pseudohistoriasta erilaisille laitaoikeiston foorumeille.

Vuosina 2002–2015 artikkeli tai sen osa on julkaistu uudelleen, tai artikkelista on lainattu useamman kappaleen katkelma kaiken kaikkiaan 35 kertaa. Luvussa ei ole mukana pelkkiä linkityksiä tai kommentteja, jotka epäsuorasti perustuvat artikkeliin. Ylivoimaisesti suurin osa (27) tekstin kiertoa ovat olleet keskustelupalstat, ja näistä Suomi24 -foorumi dominoi 22 julkaisulla. Vaikka Suomi24 oli ennen sosiaalisen median valta-aikaa keskeisin suomalainen keskustelufoorumi, tulkinnassa pitää ottaa huomioon aineiston laatu: Suomi24:stä mukana on sen koko tutkimuskäyttöön säilytetty korpus vuosilta 2001–2017, muista domaineista ainoastaan verkossa aktiivisina säilyneet sivut. Tekstin kierron huippuhetki oli 2006–2007 (12 julkaisua), siis osittain jo ennen koko artikkelin julkaisua iorbock.comissa. Iorbock.comin version johdannossa mainitulla motivaatiolla artikkelin julkaisuun, eli halulla tuoda kunnolla saataville eri ilmaispalvelimilla kiertänyt teksti, saattoi olla yhteys juuri tähän tilanteeseen, jossa artikkelin osia kiersi keskustelupalstoilla osittain toimimattomina linkkeinä[72].

Tuntemattoman tekijän artikkelin ja sen osien kierrossa 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä ja 2010-luvun alussa on kaksi huomattavaa tekijää: teksti siirtyi varsin pian uuspakanalliselta Suomalaisen pakanalähetyksen verkkosivulta sekä marginaaliselta ja salatieteisiin viittaavalta iorbock.com-sivustolta suomalaisten jaettuun verkkojulkisuuteen, ennen kaikkea Suomi24-foorumille, joka tuolloin eli kultakauttaan[73]. Vaikka osa keskustelijoista mainitsi lähteen, monessa yhteydessä artikkeli ja sen osat kiersivät täysin ilman lähdetietoja. Tekstin toistuva uudelleenjulkaisu eri keskustelupalstoilla ja -ketjuissa johti sen alkuperän hämärtymiseen. Esimerkiksi nimimerkki ”historiantutkija” jakoi marraskuussa 2009 artikkelin toisen osan eli ”Suomen muinainen kuningaskunta” lähes kokonaisuudessaan neljän viestin avauksena ketjuun ”Muinaisen Suomen kuningaskunta” [74]. Hän ei mainitse eikä linkitä lähdettä. Teksti muuttui entistä anonyymimmäksi ja ainakin osa lukijoista piti sitä todennäköisesti keskustelunaloittajien omana tekstinä. Kehystävä nimimerkki ”historiantutkija” ja alkuperän hämärtäminen voidaan tulkita viitteiksi tietoisesta disinformaation levittämisestä. Lisäksi alkuperän hämärtyminen tai hämärtäminen selittää osittain sitä, miksi Tuntemattoman tekijän artikkeli liitettiin uuteen nimeen ja miksi se syksyllä 2016 saattoi hypätä kokonaan toisenlaisille foorumeille: oikeistopopulistisiin blogeihin ja samaa aatemaailmaa edustaville oikeistopopulistisen vastamedian alustoille.

Ano Turtiainen ja laitaoikeiston mediaekosysteemi

Suomen muinaishistoriaa käsittelevät verkkokeskustelut ovat muun suomalaisen verkkokeskustelun tavoin siirtyneet 2010-luvulla enenevässä määrin sosiaaliseen mediaan, esimerkiksi Facebook-ryhmiin. Yksityisyysasetusten – ja sosiaalisen median käyttöä ohjaavan tutkimusetiikan – vuoksi suurin osa keskusteluista on tutkijoiden ulottumattomissa[75]. Tässä artikkelissa on viitattu vain yksiselitteisesti julkisiksi tarkoitettuihin päivityksiin, joista olemme tarvittaessa jättäneet julkaisijan nimen pois.

Tuntemattoman tekijän artikkelin renessanssi johtaa suurelta osin erään yksityishenkilön julkiseen Facebook-muistiinpanoon (19.5.2014). Tämä henkilö jakoi Tuntemattoman tekijän artikkelin keskimmäisen osan eli ”Suomen muinainen kuningaskunta” pitkänä muistiinpanona, jonka loppuun hän merkitsi tekstin olevan

”Ano Turtiaisen blogijulkaisu toi sekä sisältönsä että tekijänsä myöhemmän poliittisen uran takia Suomen muinaisia kuninkaita koskevan pseudohistoriallisen artikkelin osaksi oikeistopopulistista tämän hetken yhteiskuntaa koskevaa keskustelua.”

”Kimmo Markkaselta”. Markkanen ei missään muualla esiinny aihepiirin aktiivisena keskustelijana ainakaan omalla nimellään, eikä häntä ole syytä pitää verkossa jo todennäköisesti 1990-luvun lopussa kiertäneen tekstin tekijänä, vaikka hänet sellaisena mainitaan myös joissakin alla käsitellyistä, FB-muistiinpanoon johtavissa uudelleenjulkaisuissa. Todennäköisesti hänen nimensä on poimittu tekijäksi sosiaalisen median jaon kautta.

Edellä mainittu yksityishenkilön muistiinpano sai kohtuullisesti (29) jakoja Facebookissa, mutta sen merkittävin vaikutus oli, että sittemmin eduskuntaan valittu perussuomalaisten Ano Turtiainen kopioi tekstin omaan Uuden Suomen Puheenvuoro -blogiinsa ja julkaisi sen 4.9.2016 otsikolla ”Suomen muinaishistorian salattu totuus”, mainiten kirjoittajaksi Kimmo Markkasen ja linkittäen sen mainittuun FB-muistiinpanoon. Turtiainen ei tuolloin ollut näkyvä poliitikko, vaan kuvaili itseään blogin tekijäprofiilissa yrittäjäksi ja urheilijaksi. Turtiainen nousi perussuomalaisten listoilta ensin Juvan kunnanvaltuustoon 2017 ja sitten eduskuntaan 2019. Blogissa oli kuitenkin jo syksyllä 2016 havaittavissa selvä poliittinen sävy. Kansanedustajana Ano Turtiainen on ollut hankala perussuomalaisille. Kesäkuussa 2020 perussuomalaisten eduskuntaryhmä erotti Turtiaisen ryhmästään rasistisen, poliisiväkivallan uhrina kuollutta Georg Floydia pilkanneen twiitin seurauksena. Perussuomalaisten puoluevaltuusto erotti Turtiaisen puolueesta helmikuun 2021 lopussa. Hän on myös väitellyt Twitterissä perussuomalaisten kansanedustajien kanssa koronaviruksen vakavuudesta ja jakanut virusta ja rokotteita koskevia salaliittoteorioita.[76] Turtiainen ei siis edusta puolueen valtavirtaa, vaan sen yhtä laitaa, joka kiinnittyy laitaoikeiston mediaekosysteemin siihen osaan, jossa tuotetaan ja jaetaan äärikansallismielistä ja maahanmuuttovastaista sisältöä ja systeemiskeptisiä salaliittoteorioita. Tässä mediaekosysteemin lokerossa lähti leviämään myös teoria Suomen muinaisista kuninkaista.

On tärkeää huomioida, että julkaisu Suomen muinaishistoriasta ei hautautunut blogin arkistoon Turtiaisen poliittisen uran lähtiessä vauhtiin, pikemminkin päinvastoin. Se oli Turtiaisen blogin kolmen luetuimman joukossa sekä hänen ollessaan kansanedustajaehdokas maaliskuussa 2019 että kansanedustaja elokuussa 2019.[77] Ano Turtiaisen blogijulkaisu toi sekä sisältönsä että tekijänsä myöhemmän poliittisen uran takia Suomen muinaisia kuninkaita koskevan pseudohistoriallisen artikkelin osaksi oikeistopopulistista tämän hetken yhteiskuntaa koskevaa keskustelua. Turtiaisen julkaisu on ajoittain ollut poistettuna blogista, ja joko hän itse tai ylläpito poisti sen 27.5.2020. Tässä artikkelissa tekstin käsittelyssä viitataan joko tekijöiden tai Internet Archiven tallentamiin sivukaappauksiin.

Monen muun toimijan tapaan Ano Turtianen julkaisi uudelleen verkossa jo kiertäneen tekstin, mutta hän kirjoitti siihen myös oman lyhyen johdannon. Se kehystää tekstin tulkintaa ja on valaiseva tekstin julkaisun motivaation ja vastaanoton kannalta. Turtiainen kirjoitti:

> ”Mielenkiintoinen kirjoitus Suomen muinaishistoriasta jäljempänä, jonka tiimoilta otan kantaa.
>
> Kiitos internet ajalle, joka paljastaa päivä päivältä yhä enemmän ja enemmän. Kun valehtelu on näinkin syvällä viranomaisissa, päättäjissä ja mediassa, että se kattaa useat sukupolvetkin, se selittää kyseisten tahojen nykytilan tässä erikoisessa maailmantilanteessa mitä nyt elämme. Kun useiden sukupolvien ajan on valehdeltu,

”Salaliittoteoriat ovat toki olennainen osa pseudotieteellistä argumentaatiota, ja sellainen oli läsnä jo alkuperäisessä, todennäköisesti 1990-luvun lopussa kirjoitetussa artikkelissa.”

> niin ei edes osata hävetä kiinnijäämistä. Edes me joita kusetetaan valehtelijoiden toimesta, emme osaa muuta kuin seisoa tumput suorina maristen että meitä kusetetaan.”[78]

Lisäksi Turtiainen syytti tekstille kirjoittamassaan johdannossa korruptoituneita päättäjiä, valitti Yle-veron pakollisuudesta, syytti Yleisradiota valemediaksi ja totesi, että ”nyt nuo valehtelijat ovat hommanneet joukkoihinsa vahvistuksia muslimimaista valehtelemaan meille ja elämään varoillamme.”[79] Uusi Suomi -blogipalvelun uudistusten jälkeen julkaisun myöhemmissä versioissa ei näy enää asiasanoja tai tägejä, mutta alkuperäisessä, syyskuussa 2016 julkaistussa artikkelissa ne olivat: ”Emävalheet”, ”Suomen historia”, ”Suomen maahanmuuttopolitiikka”, ”Suomen talouden tila” ja ”Valtamedia”[80].

Turtiaisen julkaisussa teksti muuttui ennen kaikkea todisteeksi salaliitosta suomalaisia vastaan. Salaliittoteoriat ovat toki olennainen osa pseudotieteellistä argumentaatiota, ja sellainen oli läsnä jo alkuperäisessä, todennäköisesti 1990-luvun lopussa kirjoitetussa artikkelissa[81]. Tuntematon tekijä esitti, että RKP hallitsee Museovirastoa, joka on siksi haluton kaivamaan Suomen esihistorian kohteita. Muinaishistorian salaamisen syyksi kerrottiin halu estää suomalaisten kansallistunteen vahvistuminen.[82]

Siinä missä alkuperäisessä artikkelissa salaliittoteoria on vain yksi, joskin olennainen juonne historialla spekuloinnissa, Turtiaisen johdanto ja asiasanat nostivat salaliiton ja sen paljastamisen artikkelin julkaisun keskeiseksi motiiviksi. Samalla ne liittivät tekstin vuonna 2016 ajankohtaisiin oikeistopopulistisiin teemoihin: syytöksiin ”valtamediaa” ja korruptoitunutta eliittiä vastaan sekä maahanmuuttoon. Turtiaisen kirjoituksessa ja asiasanoissa salaliittoteoria tiivistyy kahteen väitteeseen tai toiveeseen: 1) valehtelu ja salailu on syvällä viranomaisissa ja mediassa eli se on systeemistä ja jatkunut pitkään; 2) internet paljastaa tämän salailun ja äänestäjät tarttuvat toimeen. Toivetta muutoksesta Turtiainen havainnollisti islantilaisten esimerkillä kieltäytyä EU-jäsenyydestä ja linkitti tämän tiedon Havaintoja uudesta maailmanjärjestyksestä -blogiin[83].

”Uusi maailmanjärjestys” (*New World Order, NWO*) eli ajatus globaaliin hallintaan pyrkivästä varjohallituksesta tai salaseurasta on keskeinen osa ennen kaikkea amerikkalaisia oikeistopopulistisia ja äärioikeistolaisia salaliittoteorioita. Salaliittoteorioita tutkineen Michael Barkunin luokittelussa se on systeeminen salaliitto, jopa *superconspiracy*, jossa eri salaliitot linkittyvät toisiinsa hierarkkisesti ja monimutkaisesti.[84] Myös Havaintoja uudesta maailmanjärjestyksestä -blogissa ollaan sen nimen mukaisesti monipuolisesti erilaisten poliittisten salaliittojen jäljillä. Kiinnostava yksityiskohta on, että blogissa julkaistiin samana päivänä (4.9.2016) Ano Turtiaisen kanssa samaan Tuntemattoman tekijän artikkeliin pohjautuva, mutta omin sanoin kirjoitettu teksti Suomen muinaisista kuninkaista.[85] Lähteeksi mainitaan ”Suomen kuninkaat norjalais-islantilaisten saagojen mukaan”. Vaikka linkki ei toimi, lähteenä on otsikon ja sisällön perusteella Tuntemattoman tekijän artikkeli.

Turtiaisen jakama teksti ja Havaintoja-blogin julkaisu eroavat siinä määrin toisistaan, ettei niiden välillä todennäköisesti ole suoraa yhteyttä. Todennäköisempi selitys samanaikaiselle julkaisemiselle on se, että Tuntemattoman tekijän artikkeli eri muodoissaan on tuolloin saanut huomiota sosiaalisessa mediassa. Muinaisten

kuninkaiden ilmestyminen Havaintoja uudesta maailmanjärjestyksestä -blogiin ja Turtiaisen linkki saman blogin toiseen kirjoitukseen on kuitenkin paljastava: keskustelu Suomen muinaisista kuninkaista kytkeytyy verkossa systeemisiin salaliittoteorioihin, ja sitä käydään osittain samoilla foorumeilla. Salaliittoteorioiden ja historiakeskustelun rajapinnassa vaikuttaa myös laajasti muinaisista kuninkaista ja muista historiaa koskevista salaliitoista kirjoittanut Arhi Kuittinen. Kuittinen oli liikkeellä samana päivänä (4.9.) kuin edellä mainitut blogistit. Hän kopioi Finnsanity-blogiinsa saman yksityishenkilön Facebook-muistiinpanon kuin Turtiainen.[86]

Kolme uudelleenjulkaisua samana päivänä olisi jo itsessään huomattava hetki noin viisitoista vuotta vanhan verkkotekstin kierrossa, mutta syyskuussa 2016 Suomen muinaiset kuninkaat eivät enää pysyneet keskustelupalstojen ja sosiaalisen median historiaketjuissa ja blogeissa. Teksti alkoi kiertää aiempaa laajemmin suomalaisessa laitaoikeiston mediaekosysteemissä. Ano Turtiainen oli avaintoimija, kun medievalistinen pseudohistoria hyppäsi populistiseen vastamediaan. Välittömänä reaktiona Turtiaisen blogikirjoitukseen *MV-Lehti* tarttui aiheeseen ja julkaisi kokonaisuudessaan Turtiaisen blogitekstin muinaisista kuninkaista 5.9.2016, vain päivän alkuperäisen julkaisun jälkeen[87].

Aihe selvästi kiinnosti, sillä seuraavana päivänä (6.9.) *MV-Lehti* ilmoitti aloittavansa sarjan, ”jossa kerrotaan meidän suomalaisten todelliset juuret”.[88] Uuden sarjan ensimmäiseksi jutuksi mainittiin edellisenä päivänä ilmestynyt Turtiaisen blogin uudelleenjulkaisu. Myös artikkeli, joka julisti uuden sarjan avatuksi, kierrätti verkossa olevaa materiaalia muinaisista kuninkaista. Siinä käytettiin *Tiede*-lehden keskustelupalstan ketjua ”Suomen ja kainuun [sic] muinaiset kuninkaat”, jossa puolestaan lainattiin toista hyvin laajalle levinnyttä artikkelia Suomen muinaisista kuninkaista eli Arto Pölläsen vuonna 2001 *Kaltio*-lehdessä julkaisemaa ”Olivatko viikinkikuninkaat suomalaisia?”[89]. Sarja jatkui vielä kolmannella tekstillä: *MV-Lehti* oli kaivanut esiin koko Tuntemattoman tekijän artikkelin ja julkaisi sen vielä samana päivänä kokonaisuudessaan ja suoraan iorbock.comiin viitaten[90]. Kaikkien näiden kolmen *MV-Lehden* julkaisun tekijäksi mainitaan Ilja Janitskin.

MV-Lehti on palannut teemaan myöhemmin vielä kaksi kertaa, mutta selvästi ensimmäisen ”sarjan” julkaisun jälkeen. 28.9.2018 se julkaisi uudelleen kokonaisuudessaan jo mainitun Arto Pölläsen vuonna 2001 julkaiseman artikkelin. Samana päivänä *MV-Lehti* julkaisi jälleen myös oman udelleenjulkaisunsa Ano Turtiaisen blogista. Kiinnostavaa kyllä tekstit julkaistiin ilman viittausta *MV*:n aikaisempiin juttuihin aiheesta.[91] Kaiken kaikkiaan *MV-Lehti* julkaisi siis syyskuussa 2016 ja 2018 Tuntemattoman tekijän artikkelin kolmesti sekä kaksi muuta Suomen muinaisia kuninkaita ja ”salattua historiaa” koskevaa juttua. Nämä artikkelit saivat *MV-Lehden* oman ilmoituksen mukaan reilusti yli 8 000 katselukertaa, Pölläsen artikkelin uudelleenjulkaisu yli 21 000 katselua ja Turtiaisen blogin jälkimmäinen uudelleenjulkaisu lähes 25 000 katselua.

Vuonna 2016 Tuntemattoman tekijän teksti kiersi vielä tätä laajemmin, sillä 6.9.2016 *Nykysuomi* julkaisi artikkelista saman muinaisia kuninkaita käsittelevän osan kuin Ano Turtiainen otsikolla ”Suomen muinainen kuningaskunta aikalaisten silmin, vanhoissa kronikoissa.”[92] Lähteenä ei kuitenkaan mainita Turtiaista, vaan julkaisu linkitetään sittemmin toimimattomalle sivulle, todennäköisesti jälleen yhdelle Pakanalähetyksen sivuista. Hieman myöhemmin eli 17.9.2016 *Nykysuomi* julkaisi artikkelin ”Suomen muinaiset kuninkaat saagojen mukaan”. Sen pohjana on Tuntemattoman tekijän artikkelin ensimmäinen osa, mutta siinä on myös paljon omaa sisältöä.[93] Tieto ei kulkenut ainoastaan blogeista ja verkkosivuilta populistisen vastamedian julkaisuihin, vaan myös toiseen suuntaan. Lokakuussa 2016 *Nykysuomen* artikkelit puolestaan pomppasivat blogimediaan, kun Eurooppalaisen identiteetin tarkastelua -blogi julkaisi artikkelit käytännössä suorina kopioina, mutta lähdettä mainitsematta.[94]

Muinaiset kuninkaat tekivät syksyllä 2016 paluun myös Suomi24-foorumille. Nimimerkki ”Finnlandia” aloitti 9.9.2016 uuden ketjun ”Suomen muinaiset kuninkaat” ja listasi avausviestiin useita aihetta käsitteleviä artikkeleita. Tuntemattoman tekijän artikkeli mainitaan, ja linkki on suoraan iorbock.comiin. Mielenkiintoista kyllä, tuolloin syyskuun alussa julkaistuista, uusista muinaisia kuninkaita käsittelevistä artikkeleista mukaan on päässyt vain Havaintoja uudesta maailmanjärjestyksestä -blogi. Ketju onkin ennen kaikkea esimerkki Suomi24:n vähentyneestä merkityksestä. Siinä missä vuosikymmentä aiemmin aihetta käsittelevät keskustelut saivat parhaimmillaan yli 10 000 lukukertaa, vuonna 2016 aloitetussa ketjussa on 67 katselua ja 15 kommenttia.[95] Keskustelu on siirtynyt muille foorumeille, ennen kaikkea sosiaaliseen mediaan.

Tuntemattoman tekijän artikkelin leviäminen *MV-Lehdessä* ja *Nykysuomessa* syksyllä 2016 on selvin yksittäinen medievalistisen pseudohistorian purskahdus oikeistopopulistiseen vastamediaan. Se noudatti yllä kuvattua hybridin mediajärjestelmän ja poliittisen laidan mediaekosysteemin logiikkaa, jossa sosiaalinen media, yksittäiset tiedon levittäjät ja vastamedian toimijat yhdessä nostivat aiheen pinnalle. Tässä tapauksessa kiinnostus syntyi julkisessa Facebook-muistiinpanossa, otti vauhtia nousemassa olleen poliittisen hahmon Ano Turtiaisen blogista ja löysi kaikupohjan voimansa tunnossa olleesta *MV-Lehdestä*. Tällainen väärän tiedon verkottunut kierto muistuttaa disinformaatiolle tyypillistä eri kanavien yhteispeliä, joka voi olla samaan aikaan sekä koordinoitua että orgaanista. Tekstin kehystäminen sitä kierrätettäessä sen sijaan kertoo poliittisen tai salaliittoviittausten vahvistamisesta.

Kyseessä ei kuitenkaan ollut ensimmäinen tai viimeinen kerta, kun muinaisista kuninkaista keskusteltiin juuri mediaekosysteemin tässä osassa. Kuten yllä on todettu, *MV-Lehti* palasi itse aiheeseen vielä syksyllä

2018. Vuonna 2013 alkanut Hommaforumin ”Suomen esikristillinen historia” -ketju on yksi pisimpään jatkuneita, edelleen aktiivisia keskusteluja aiheesta[96]. *Magneettimedia* julkaisi maaliskuussa 2019 artikkelin otsikolla ”Suomen muinaisen historian tutkimus on kauhistus alistajien historialle ja arvoliberalismille”.[97] Lähteenä oli jo yllä mainittu Arhi Kuittisen Finnsanity-blogi eli tässäkin tapauksessa pseudohistoria ja historiasalaliitto levisivät vastamediaan aiheelle omistautuneesta blogista. Suomen muinaiset kuninkaat ja Suomen varhaishistoria ovat aiheena myös Timo Vihavaisen *Oikean Median* kolumnissa ”Varhaishistorian loisto ja kurjuus”. Venäjän tutkimuksen emeritusprofessori Vihavainen käsittelee aihetta varovaisesti, ei sorru pseudohistoriallisten artikkelien yksinkertaistuksiin ja suoranaisiin salaliittoteorioihin, mutta vihjailee kuitenkin, että Suomen varhaishistoriasta vaikeneminen on poliittista ja esittää toiveen asian muuttumisesta.[98] Suomen muinaisten kuninkaiden salattu historia on selvästi vedonnut oikeistopopulistisen vastamedian sisällöntuottajiin. Syitä tähän on useita, ja käsittelemme niiden historiapoliittisia ulottuvuuksia johtopäätöksissä.

Laitaoikeisto on levittänyt pseudohistoriaa

Tämän artikkelin tarkoituksena on ollut valottaa pseudotieteen tuottamisen ja leviämisen sekä erilaisten digitaalisten julkaisualustojen yhteen kietoutumista hybridissä mediajärjestelmässä. Tuntemattoman tekijän teksti kiersi tutkittuna ajankohtana pakanahenkiseltä esoteoriasivustolta blogien ja foorumien kautta oikean laidan mediaekosysteemiin, jossa teksti sai entistä ilmeisempiä kansallismielisiä ja poliittisia merkityksiä. Kierto korostaa poliittisen polarisaation ja sosiaalisen median yhdistelmän merkitystä sekä monimutkaista ihmisten ja teknologian välistä vuorovaikutusta, joka toimii pohjana misinformaation ja disinformaation levittämiselle.[99] Se ilmentää osaltaan, kuinka kierto sosiaalista mediaa edeltävänä aikana ainakin Suomi24:n kaltaisella kansallisella foorumilla on erilaista kuin kierto politisoituneemmassa, rajatummassa mediaekosysteemissä. Seuraavassa kuvaamme, kuinka muinaishistoriaa käsittelevän Tuntemattoman tekijän tekstin kierto heijastelee laajempia internetin ja tietoympäristön muutoksia.

Suomeen on viimeistään 2010-luvun aikana muodostunut poliittisen oikeiston laitamille samankaltainen mediaekosysteemi kuin monissa muissakin maissa. Tuntemattoman tekijän teksti Suomen muinaisista kuninkaista on menestynyt juuri tässä mediaekosysteemissä, jonka yhdistäviä teemoja ovat olleet maahanmuutto, kansallismielisyys ja esimerkiksi skeptisyys ilmastopolitiikan mielekkyyttä kohtaan. Wihbey on huomioinut, kuinka radikaalien internet-yhteisöt voivat muodostaa episteemisiä sulkeumia (*epistemic closure*) suhteessa tietoon, vaikka sisällön tuottajat ja kuluttajat eivät olisi täysin eristäytyneet muusta mediajärjestelmästä[100]. ”Rampa epistemologia” vahvistuu entisestään, kun erilaiset vaihtoehtoiset lähteet linkittyvät toisiinsa ja tarjoavat samankaltaista sisältöä[101]. Tiedon vertaisarvioinnin sijaan riittää vertaisvahvistaminen eli se, että riittävän moni ihminen sanoo tai kirjoittaa saman asian[102]. Näin vaihtoehtoiset mediatilat toimivat salaliittojen tai rokotevastaisuuden kaltaisten ideoiden kasvualustoina ja levittäjinä[103]. Tämän tutkimuksen perusteella pseudohistoria linkittyy juuri sinne, missä on suurin epäluottamus niin sanottua valtamediaa kohtaan[104].

Tuntemattoman tekijän tekstin kierto oikean laidan mediaekosysteemiin ja sen sisällä korostaa sekä kierrolle ominaista epälineaarisuutta että tulkintojen muuttumista. Tekstissä on ollut alusta asti oikeistokonservatiivinen tai nationalistinen sävy, mutta Ano Turtiaisen blogikirjoitusten, *MV-lehden* ja esimerkiksi Finnsanity-blogin julkaisujen vuoksi poliittinen tulkinta korostui entisestään[105]. Alkuperäinen Tuntemattoman tekijän teksti on Suomen varhaishistorian spekulaatiota, jossa on elementtejä salaliittoteoriasta. Oikeistopopulistisessa vastamediassa teksti asettuu historialliseksi todisteeksi liberaalien, suomenruotsalaisten ja poliittisen eliitin vuosisataisesta suomenkielisten kansallismielisten vastaisesta salaliitosta. Teksti on levinnyt laajimmalle juuri tässä entistä voimakkaammin kehystetyssä muodossa. Suomi24-keskustelufoorumi on saattanut sisältää suuremman potentiaalisen yleisön, mutta kiertäessään laitaoikeiston mediaekosysteemin sisällä teksti on saanut julkaisujen ja uusjulkaisujen ansiosta entistä enemmän näkyvyyttä.

Kertomukseen kuuluva ajatus eliitin salaliitosta sopii aiemman tutkimuksen havaintoihin ’systeemikriitikoista’ yhtenä vastamedian käyttäjäryhmänä. Toisaalta Tuntemattoman tekijän artikkeliin sisältyvät viittaukset historian salailusta ovat sen verran epämääräisiä, että ne voivat vedota myös kevyen kriittisten tai ironisten käyttäjien maailmankuvaan.[106] Pelkkä kansallistunteeseen vetoaminen ja salaliittojen viehätys eivät kuitenkaan yksin selitä muinaisten kuninkaiden sitkeyttä. Pseudohistorian kierrossa on radikaalimman historiapolitiikan sävyjä, joihin on syytä kiinnittää huomiota.

Ensimmäinen on problematisoimaton yhteys, jonka pseudohistoria rakentaa nykyisen (suomenkielisen ja vaaleaihoisen) suomalaisuuden sekä rautakauden ja keskiajan taitteen väestön välille: Molemmat hahmotetaan osaksi samaa etnisyyttä ja siten oikeaa ja alkuperäistä suomalaisuutta. Saagoissa mainittujen finnien kuninkaiden historian ajatellaan paljastavan ”meidän suomalaisten todelliset juuret.”[107] Suomessa on toki kielellinen jatkumo rautakauteen, ja tuoreet populaatiogenetiikan tulokset ovat vahvistaneet väestöllisen jatkumon. Sama tutkimus on kuitenkin osoittanut, että rautakauden Suomessa eli myös populaatioita, jotka erosivat selvästi nykyisestä väestöstä.[108] Saamelaiskielten puhujat elivät huomattavasti nykyistä laajemmalla alueella ja viikinkiajan alussa pohjoisessa Fennoskandiassa oli vielä mahdollisesti sittemmin kokonaan kadonneita kieliä[109]. Nykyisten suomalaisten ja rautakauden väestön näkeminen yhtenä ja samana kansakuntana on siis yhtä keinotekoinen alku-

”Kierron volyymi osoittaa, kuinka marginaaliselta näyttävä ilmiö tai julkaisu voi tavoittaa verkossa kymmeniä tuhansia silmäpareja ilman, että se leviää perinteiseen mediaan tai valtajulkisuuteen.”

perämyytti kuin ranskalaisten samaistuminen varhaiskeskiaikaisiin frankkeihin tai saksalaisten antiikin germaaneihin[110]. Kärjistyneessä keskustelukulttuurissa kyse ei kuitenkaan ole harmittomasta nostalgiasta, vaan populistisessa politiikassa kaukaista menneisyyttä voi käyttää oikeuttamaan tietyn väestön etuoikeuksia nykyisyydessä ja tulevaisuudessa[111].

Toiseksi pseudohistorian kierto poliittisen laidan mediaekosysteemissä on vahvistanut ja kärjistänyt siihen sisältyvää viholliskuvaa: Ano Turtiaisen itse kirjoittamassa ja yllä lainatussa johdannossa pääasia ei ole Suomen varhaishistoria vaan se, kuinka teksti todistaa valtamedian ja eliitin salaliiton olemassaolon. Suomenruotsalaiset ja akateeminen eliitti saavat rinnalleen muslimimaahanmuuttajat. Turtiainen vaati valehtelijoita vastuuseen, ja taistellen lähti liikkeelle myös Ilja Janitskin, joka julisti: ”MV-lehti ei jätä tätä asiaa rauhaan, ennen kuin suomalaisille myönnetään heidän oma historia.”[112] Kirjoitusten tavoitteena oli siis paljastaa Suomen todellinen muinaishistoria ja sen kätkenyt salaliitto. Tästä voimistuva kansallistunne olisi osa poliittista murrosta, jossa kansakuntaa korruptoineet voimat nujerrettaisiin. Orgaaninen etnisyyden heijastaminen muinaisuuteen, siellä sijainnut kulta-aika, sitä seurannut rappio ja toive menneen suuruuden palauttamisesta ovat kaikki osa johdannossa esiteltyä fasistista historiakuvaa[113]. Näitä elementtejä on läsnä Suomen muinaisten kuninkaiden pseudohistoriassa, ja poliittisen laidan mediaekosysteemissä ne ovat vahvistuneet historiallisen, arkeologisen ja kielitieteellisen spekulaation kustannuksella.

Tulkintojen tai kehystysten muuttumisesta huolimatta merkittävä osa alkujaan anonyyminä julkaistua tekstiä on säilynyt vuosien mittaan samanlaisena. Tarinan peruselementit on luotu 2000-luvun alussa, kun 2010-luvulla kierto on yhä enemmän samojen merkitysten tai yhä vahvistuvan poliittisen narratiivin kierrätystä. Vaikka Tuntemattoman tekijän artikkeli kiersi myös keskustelupalstoilla ja blogeissa pitkinä suorina lainauksina, niissä se osallistui ainakin näennäisesti keskusteluun ja siihen liitettiin uutta informaatiota. Populistinen vastamedia, ennen kaikkea *MV-Lehti*, sen sijaan kierrätti vauhdilla valmista sisältöä. 2010-luvun politisoituvaa medievalismia voi verrata Derek Fewsterin havaintoihin 1800–1900-lukujen suomalaisesta medievalismista. Fewster on esittänyt, että kertomus varhaiskeskiajasta suomalaisen kansakunnan itsenäisyyden ja kunnian päivinä oli olennaisilta osiltaan kehitetty kansallisromantiikan ja venäläistämispolitiikan aikana. Itsenäistymisen jälkeen näitä saatavilla olevia elementtejä popularisoitiin, levitettiin ja banalisoitiin osana valkoisen Suomen oikeistokonservatiivista historiapolitiikkaa.[114] Verkon medievalistisessa pseudohistoriassa voi havaita samanlaisen kehityksen, jossa 2010-luku on ennen kaikkea aiemmin keksityn kierrättämistä uusille foorumeille ja kertomuksen voimistuvaa poliittista käyttöä.

Artikkelin kiertoa voi tulkita myös ”valekoneen” kolmen keskeisen elementin eli sisällön tuottamisen, levittämisen ja markkinoinnin näkökulmasta[115]. Pelkästään kierron volyymin perusteella voi sanoa, että Tuntemattoman tekijän teksti Suomen muinaisista kuninkaista tunkeutui syvälle ihmisten verkostoihin[116]. Se osoittaa, kuinka marginaaliselta näyttävä ilmiö tai julkaisu voi tavoittaa verkossa kymmeniä tuhansia silmäpareja ilman, että se leviää perinteiseen mediaan tai valtajulkisuuteen. Vetovoima on verkostoon rajattua, mutta poliittisten laitojen mediaekosysteemien kaltaiset verkostot ja niiden solmukohdat korostuvat mediamaiseman fragmentoi-

”Poliittisesti motivoituneet tulkinnat Suomen muinaisista kuninkaista ja muinaisista ’salatuista totuuksista’ ja niiden kierto voivat yhtäältä edistää poliittista polarisaatiota ja toisaalta vaikeuttaa historiatieteellisen ja historiapoliittisen keskustelun käymistä.”

tuessa[117]. Ano Turtiainen, *MV-lehti* ja Finnsanity-blogi toimivatkin keskeisinä tekstin levittäjinä ja tiedon legitimoijina oikean laidan mediaekosysteemissä, joka näyttää saavuttaneen erityisen paikan disinformaation levittäjänä hybridissä mediatilassa.

Tuntemattoman tekijän tekstiä ei ole tavattu valtajulkisuudesta, mutta se ei tarkoita, etteikö tämänkaltainen sisältö voisi kiertää myös perinteiseen journalistiseen mediaan. Monenlaista väärää tai ongelmallista tietoa tihkuu tiedotteiden, sosiaalisen median, keskustelualustojen, foorumien ja pseudojournalististen julkaisuista osaksi perinteisen median sisältöjä. Suomen muinaishistorian puolella esimerkiksi muinaisharrastaja Jukka Nieminen on päässyt Yleisradion haastatteluun kertomaan pseudohistoriallisia teorioitaan kuppikivistä[118]. Haastattelussa Nieminen esittää hyvin suuria, koko Suomen rautakauden ja keskiajan historian haastavia väitteitä kuten ajatuksensa kuppikivistä karttoina tai teoriansa Tavastian tai Hämeen kuningaskunnasta, joka olisi tuhoutunut keskiajalla. Yleisradion artikkelin ongelma ei ole harrastajan haastattelu vaan se, että toimittaja ei ole tarjonnut lukijalle mitään tietoa akateemisen tutkimuksen vallitsevasta käsityksestä esimerkiksi asiantuntijakommentin muodossa. Lukijalle jäävät käteen vain Niemisen ”kohuväitteet” ilman kontekstointia. Nieminen ei kuitenkaan edusta tässä käsiteltyä oikeistopopulistista pseudohistoriaa vaan on pikemminkin kriittinen sitä kohtaan.

Tässä artikkelissa käsitelty Suomen muinaisista kuninkaista kertova teksti poikkeaa jonkin verran laitaoikeiston alustoille tyypillisestä, päivänpolitiikkaan kytkeytyvästä julkaisuvirrasta, mutta se kytkeytyy monella tapaa samaan ilmiöön. Verkossa leviävä pseudohistoria olisi hyvä ymmärtää osana ”ongelmallista informaatiota”, joka toimii löyhänä kattoterminä erilaiselle misinformaatiolle ja disinformaatiolle[119]. Tuntemattoman tekijän tekstissä ongelmallisuus on samansukuista kuin salaliittoteorioiden kohdalla, mistä jo tutkitun tekstin kehystys ”salattu totuus” osaltaan kertoo. Pseudohistorian levittämisen taustalla voi olla myös pyrkimys sekaannuksen tai epätietoisuuden tuottamiseen[120]. Toisaalta Tuntemattoman tekijän tekstissä on yhtymäkohtia populistisen julkaisujen argumentaatiotapoihin. Tieteellisen ilmaisun jäljittely ja valtavirtamedian, tutkijoiden ja poliitikkojen esittäminen ideologisina ja siten totuudenjälkeisinä on olennainen osa verkkojulkaisujen retoriikkaa[121].

Poliittisten laitojen mediaekosysteemit toimivat ongelmallisen informaation kasvualustoina ja kierrättäjinä. Kyse voi olla valeuutisista, roskauutisista, pseudojournalimista, välinpitämättömästä puheesta tai esimerkiksi voimakkaan poliittisesti kontekstoiduista tai uudelleenkehystetyistä jutuista[122]. Olennaista on, että ongelmallisen informaation kierto mediaekosysteemin sisällä edistää faktuaalisten totuuksien eroosiota. Tässä artikkelissa tutkittu pseudohistoriallinen teksti Suomen muinaisista kuninkaista kuuluu kategoriaan, jossa teknisesti jokainen voi selvittää tutkimuksessa todennetut faktat, mutta väärän tiedon levittäjä haluaa uskoa johonkin muuhun tai valitsee syystä tai toisesta vaihtoehtoisen tulkinnan. Faktuaaliset totuudet ovat kuitenkin politiikan haavoittuvaista perusinfrastruktuuria[123]. Jos näihin totuuksiin suhtaudutaan mielipiteinä, itse politiikan kenttä kapenee. Poliittisesti motivoituneet tulkinnat Suomen muinaisista kuninkaista ja muinaisista ”salatuista totuuksista” ja niiden kierto voivat yhtäältä edistää poliittista polarisaatiota ja toisaalta vaikeuttaa historiatieteellisen ja historiapoliittisen keskustelun käymistä.

Viitteet

1 Välimäki ja Seuri ovat kirjoittaneet artikkelin yhdessä niin, että Välimäki on vastannut pseudohistoriaa koskevista osioista ja Seuri ongelmallista informaatiota ja mediajärjestelmää koskevista osioista. Ristilä on koonnut ja käsitellyt artikkelissa käytetyn internetaineiston.
2 Vertaisverkostoista, ks. Russell 2011, 97–98. Verkostonaapurustoista, ks. Kleinberg 2016.
3 Wihbey 2019, 61.
4 Valaskivi & Sumiala 2014, 231.
5 Bødker 2015, 104.
6 Chadwick 2017.
7 Valaskivi & Sumiala 2014.
8 Lee & LiPuma 2002.
9 Gallén 1984; Häme 1991; Aalto 2015; Koskinen 2015, 69–84, 119–144; Aalto & Hihnala 2017. Arkeologit katsovat Suomen rautakauden yhteiskunnan organisoituneen paikallisen eliitin ja asutuskeskittymien ympärille, mutta löydöt eivät viittaa laajempien poliittisten yksiköiden olemassaoloon. Myös elinkeinorakenteen ja eliitillä käytettävissä olleen sotilaallisen voiman näkökulmasta laajempi järjestäytyminen on epätodennäköistä, ks. mm. Raninen & Wessman 2015, 315–317.
10 Allchin 2004; Koskinen 2015, 14–23; Aalto & Hihnala 2017, 3–4; Hansson 2013; 2017.
11 Hansson 2017, luku 3.
12 Koskinen 2015, 18–21.
13 Sama, 233.
14 Vrt. Allchin 2004, 186–188.
15 Fritze 2009, 16; Fagan 2006, 34.
16 Fagan 2006, 25–27.
17 Turda 2008.
18 Fasismin käsite on politisoitunut, ristiriitainen ja tunteita herättävä. Sitä käytetään usein tavalla, joka syö sen analyyttista tehoa, esimerkiksi kuvaamaan kaikkea oikeistopopulismia. Käsitämme fasismin historioitsija ja fasismin tutkija Roger Griffinin määrittelyyn perustuen populistisen äärinationalismin palingeneettiseksi eli uudistumiseen tähtääväksi muodoksi. Fasistiset liikkeet ovat näin ollen vallankumouksellisia erotukseksi demokraattisiin prosesseihin sitoutuneista oikeistopopulismin muodoista. Ks. Griffin 2018, 46, 95–96, 99–100, 129–133.
19 Griffin 2018, 74–76.
20 Vrt. sama, 72–77, 129–133.
21 Ks. Vihma ym. 2018.
22 Neuvonen 2019.
23 Ks. Hyvönen 2018; Kavanagh & Rich 2018: D'Ancona 2017; Manjoo 2008. Ks. "ongelmallisesta informaatiosta" Jack 2017.
24 Jack 2017, 1–3, 9.
25 Chadwick 2017.
26 Ks. esim. "USA vs. Internet Research Agency LLC 2018".
27 Ks. Aral & Eckles 2019; Sides ym. 2018.
28 Aral & Eckles 2019.
29 Ikäheimo & Seuri 2020.
30 Karpf 2019.
31 Howard 2020, 154.
32 Wihbey 2019, 55.
33 Howard 2020. Mediajärjestelmänä tarkastelee Chadwick 2017.
34 Ferguson 2017; Lynch 2016.
35 Wiltenburg 2013, 10.
36 Glenn ym. 2017, 32–33.
37 Vihma ym. 2018, 67.
38 Wihbey 2019, 51, 66–67.
39 Starbird 2017.
40 Noppari & Hiltunen 2018, 264.
41 Andrejevic 2013, 83–84.
42 Starbird 2017, 9.
43 Ylä-Anttila 2017, 45–46.
44 Wihbey 2019, 33.
45 Pyrhönen & Bauvois 2020, 727.
46 Mäkinen 2018.
47 Noppari & Hiltunen 2018, 259.
48 Sama, 244.
49 Ks. Vihma ym. 2020, 89.
50 Reunanen 2020, 32–33.
51 Vaihtoehtomediasta: Holt 2018; Starbird 2017. Vastamediasta: Ylä-Anttila ym. 2019; Noppari & Hiltunen 2018.
52 Ks. Sides ym. 2018.
53 Ks. Wihbey 2019, 79; Patterson & Monroe 1998.
54 Marantz 2019, 367.
55 Chadwick 2017, 213.
56 Ristilä 2019.
57 Koskinen 2015; Aalto & Hihnala 2017.
58 Käytetyt hakusanat: suomen muinaiset kuninkaat, Suomen muinaiset kuningaskunnat, suomen salattu historia, suomalaiset viikingit, suomalainen muinaisusko, suomalaiset pakanat, Suomen muinaiskuningaskunnat, muinaiskuninkaat, Suomen muinaiskuninkaat. Hakuhistorian vaikutuksen minimoimiseksi haut tehtiin VPN-yhteyttä käyttäen, kirjautumatta Google-tilille ja selaimen välimuistin tyhjennyksen jälkeen.
59 Vesanto ym. 2017.
60 Tietokannan ja hakukoneen teknisestä toteutuksesta on vastannut Aleksi Vesanto.
61 Tuntematon tekijä 2007.
62 Kutsumme häntä jatkossa nimellä Tuntematon tekijä erotukseksi muista anonyymeinä kiertäneistä teksteistä.
63 Korhonen 1919.
64 Suomalainen pakanalähetys ry:tä ei löydy PRH:n yhdistysrekisteristä eikä se vaikuta olleen keskeinen toimija suomalaisessa uuspakanuudessa.
65 Fornjotrin suku; Suomen muinainen kuningaskunta; Eerik Pyhän legendan historiallinen arvo. Anonyymit verkkotekstit on järjestetty kirjallisuusluetteloon otsikon perusteella.
66 Linna ym. 1988, 153–180. Teoksen esipuheen (7) mukaan historialliset, arkeologiset ja kansanrunoutta ja saagoja koskevat selitykset ovat Martti Linnan käsialaa. Martti Linnasta muinaisia kuninkaita koskevan pseudohistorian lähteenä, ks. Koskinen 2015, 127–128, 135; Aalto & Hihnala 2017, 11–12.
67 Ks. esim. Linna ym. 1988, 165; vrt. Gallén 1984; Häme 1991; Aalto 2015; Koskinen 2015, 127–128; Aalto & Hihnala 2017, 8–9.
68 Ks. esim. Linna ym. 1988, 167.
69 Tuntematon tekijä 2007.
70 Aalto & Hihnala 2017, 8–10.
71 Tuntematon tekijä 2007.
72 Tuntematon tekijä 2007: "Artikkeli ei ole aiemmin saanut kunnollista esillepanoa. Sen sijainti on vuosien kuluessa vaihdellut ilmaispalvelimelta toiselle, tehden siihen viittaamisen vaikeaksi. Tämän uudelleenjulkaisun toivotaan auttavan tilannetta."
73 Suominen ym 2019, 14–15.
74 Muinaisen Suomen kuningaskunta. Verkkokeskusteluketjut on järjestetty kirjallisuusluetteloon ketjun nimen perusteella.
75 Tutkimusetiikasta ks. esim. Turtiainen & Östman 2013; Ahteensuu 2019.
76 Asiasta on uutisoinut mm. MTV-uutiset, ks. Puumalainen 2021.
77 Internet Archive, kuvakaappaukset sivusta anoturtiainen.puheenvuoro.uusisuomi.fi, 28.3.2019 ja 11.8.2019. Tämän on viimeinen Internet Archiveen tallennettu sivu, jossa yksittäisen blogin luetuimmat julkaisut näkyvät.
78 Turtiainen 2016.
79 Sama.
80 Internet Archive, kuvakaappaus sivusta anoturtiainen.puheenvuoro.uusisuomi.fi, 7.9.2016.
81 Fritze 2009, 16; Fagan 2006, 34.
82 Tuntematon tekijä 2007.
83 AgainstNWO 2015. Mikäli blogit on julkaistu nimimerkillä, viittaamme niihin nimimerkkiä käyttäen.
84 Barkun 2013, 6; Ward & Voas 2011, 107.
85 Teemu 2016.
86 Kuittinen 2016.
87 Janitskin 2016a.

88 Janitskin 2016b.
89 Pöllänen 2001.
90 Janitskin 2016c.
91 Suomen muinaishistorian salattu totuus [1].
92 Suomen muinainen kuningaskunta aikalaisten silmin.
93 Suomen muinaiset kuninkaat saagojen mukaan.
94 Summerwar2016 [sic] 2016a; 2016b.
95 Suomen muinaiset kuninkaat. Vastaava, hyvin vähälle huomiolle jäänyt keskusteluavaus *Suomi24*:ssä oli Ano Turtiaisen blogikirjoituksen jako ketjuun ”Suomen muinaishistorian salattu totuus” lokakuussa 2018.
96 Suomen esikristillinen historia.
97 Juutinen 2019.
98 Vihavainen 2018.
99 Vihma ym. 2018; Howard 2020, 16–20.
100 Wihbey 2019, 66–67.
101 Sunstein 2009; Hardin 2002.
102 Rosenblum & Muirhead 2019.
103 Starbird 2017, 9.
104 Ks. Reunanen 2020; Sivonen & Saarinen 2018.
105 Ano Turtiaisen blogi toimii verkkolehti *Uuden Suomen* blogialustalla, joka on osittain erillinen sivuston uutispalvelusta. *Uusi Suomi* on hyvä esimerkki hybridistä mediajärjestelmästä, sillä uutissivusto on Julkisen Sanan Neuvoston jäsen, mutta saman brändin alta löytyy blogialusta, johon periaatteessa kuka tahansa voi saada kirjoitusoikeudet. Siinä missä uusisuomi.fi on osa perinteistä journalistista mediaa, puheenvuoro.uusisuomi.fin blogit ovat verkottuneet eri puolille.
106 Ks. Noppari & Hiltunen 2018; Noppari ym. 2019.
107 Janitskin 2016b.
108 Översti ym. 2019.
109 Tolley 2014.
110 Vrt. Geary 2002.
111 Geary 2017, 67.
112 Janitskin 2016b.
113 Griffin 2018, 72–77, 129 –133, ks. myös yllä.
114 Fewster 2006, 20, 24, 397–400; ks. myös Billig 1995.
115 Howard 2020, 2–3.
116 Ks. sama, 13.
117 Wihbey 2020, 89–90.
118 Juntunen 2013.
119 Jack 2017.
120 Sekannuksen tuottamisesta: Howard 2020, 42. Epätietoisuuden tuottamisesta ks. Pomerantsev 2019; Michaels 2008.
121 Ks. Ylä-Anttila 2018.
122 Valeuutisista: Tandoc ym. 2018. Roskauutisista: Howard 2020. Pseudojournalimista: Kovach & Rosenstiel 2014, 18. Välinpitämättömästä puheesta: Hyvönen 2018. Voimakkaan poliittisesti kontekstoiduista tai uudelleenkehystetyistä jutuista: Hatakka 2019.
123 Hyvönen 2018.

Aineisto

AgainstNWO, Islanti kieltäytyi jälleen EU jäsenhakemuksesta. *Havaintoja uudesta maailmanjärjestyksestä*-blogi, 7.1.2015. Verkossa: nwohavaintoja.blogspot.com/2015/01/islanti-kieltaytyi-jalleen-eu.html

Eerik Pyhän legendan historiallinen arvo. *Suomi Nousee! Pakanat tulevat.* Verkossa: web.archive.org/web/20021112080235/http://pakana.150m.com/ERIK.HTM#ERIK

Fornjotrin suku. *Suomi Nousee! Pakanat tulevat.* Verkossa: web.archive.org/web/20030210081905/http://pakana.150m.com/FRNJTR.HTM

Janitskin, Ilja, Suomen muinaishistorian salattu totuus. *MV-Lehti,* 5.9.2016a. Verkossa: mvlehti.net/2016/09/05/suomen-muinaishistorian-salattu-totuus-valloittaja-kirjoittaa-historian/

Janitskin, Ilja, Miten on mahdollista – vanhoissa saagoissa ja tarinoissa esiintyy kuningaskunta Suomi ?! *MV.Lehti,* 6.9.2016b. Verkossa: mvlehti.net/2016/09/06/miten-on-mahdollista-vanhoissa-saagoissa-ja-tarinoissa-esiintyy-kuningaskunta-suomi/

Janitskin, Ilja, Suomen kuninkaat norjalais-islantilaisten saagojen mukaan. *MV-Lehti,* 6.9.2016c. Verkossa: mvlehti.net/2016/09/06/suomen-kuninkaat-norjalais-islantilaisten-saagojen-mukaan/

Juutinen, Markku, Suomen muinaisen historian tutkimus on kauhistus alistajien historialle ja arvoliberalismille. *Magneettimedia,* 4.3.2019. Verkossa: www.magneettimedia.com/suomen-muinaisen-historian-tutkimus-on-kauhistus-alistajien-historialle-ja-arvoliberalismille/

Korhonen, Arvi, Eerik Pyhän legendan historiallinen arvo. *Historiallinen Aikakauskirja* 4/1919, 405–406.

Kuittinen, Arhi, Suomen kuninkaat Euroopan ensimmäisinä heimojohtajina. *Finnsanity blog*, 4.9.2016. Verkossa: finnsanity.blogspot.com/2016/09/suomen-kuninkaat-euroopan-ensimmaisina.html

Linna, Martti & Lagerstedt, Jorma & Palmén, Erkki (toim.), *Johannes Messenius. Suomen, Liivinmaan ja Kuurinmaan vaiheita, sekä tuntemattoman tekijän Suomen kronikka*. SKS, Helsinki 1988.

Muinaisen Suomen kuningaskunta. Suomi24. Verkossa: keskustelu.suomi24.fi/t/8661294/muinaisen-suomen-kuningaskunta (luettu 20.9.2020).

Olivatko viikinkikuninkaat suomalaisia? *MV-Lehti* 28.9.2018. Verkossa: mvlehti.net/2018/09/28/olivatko-viikinkikuninkaat-suomalaisia/

Pöllänen, Arto, Olivatko viikinkikuninkaat suomalaisia? *Kaltio* 4/2001. Verkossa: kaltio.fi/vanhat/index43ec.html

Summerwar2016, Suomen muinainen kuningaskunta aikalaisten silmin. *Eurooppalaisen identiteetin tarkastelua* -blogi. 10.10.2016a. Verkossa: eurooppalaisuus.wordpress.com/2016/10/10/suomen-muinainen-kuningaskunta-aikalaisten-silmin-vanhoissa-kronikoissa

Summerwar2016, Suomen muinaiset kuninkaat saagojen mukaan. *Eurooppalaisen identiteetin tarkastelua* -blogi. 10.10.2016b. Verkossa: eurooppalaisuus.wordpress.com/2016/10/10/suomen-muinaiset-kuninkaat-saagojen-mukaan

Suomen esikristillinen historia. Hommaforum. Verkossa: hommaforum.org/index.php/topic,84732.0.html (luettu 20.9.2020).

Suomen ja kainuun muinaiset kuninkaat. *Tiede.fi*. Verkossa: tiede.fi/keskustelu/4001171/ketju/suomen_ja_kainuun_muinaiset_kuninkaat (luettu 22.1.2021).

Suomen muinainen kuningaskunta. *Suomi Nousee! Pakanat tulevat.* Verkossa: web.archive.org/web/20021018010533/http://pakana.150m.com/HISTORIA.HTM

Suomen muinainen kuningaskunta aikalaisten silmin. Nykysuomi.com 6.9.2016. Verkossa: nykysuomi.com/2016/09/06/suomen-muinainen-kuningaskunta-aikalaisten-silmin-vanhoissa-kronikoissa/

Suomen muinaiset kuninkaat. Suomi24. Verkossa: keskustelu.suomi24.fi/t/14465998/suomen-muinaiset-kuninkaat (luettu 20.9.2020).

Suomen muinaiset kuninkaat saagojen mukaan. Nykysuomi.com 17.9.2016. Verkossa: nykysuomi.com/2016/09/17/suomen-muinaiset-kuninkaat-saagojen-mukaan/.

Suomen muinaishistorian salattu totuus [1]. *MV-Lehti* 28.9.2018. Verkossa: mvlehti.net/2018/09/28/suomen-muinaishistorian-salattu-totuus-valloittaja-kirjoittaa-historian-2/

Suomen muinaishistorian salattu totuus [2]. Suomi24. Verkossa: keskustelu.suomi24.fi/t/15420698/suomen-muinaishistorian-salattu-totuus (luettu 23.1.2021).

Suomi24 Sentences Corpus 2001–2017, Korp version 1.1. Verkossa: urn.fi/urn:nbn:fi:lb-2020021803

Teemu, Suomen kuningaskuntien salattu menneisyys. Havaintoja uudesta maailmanjärjestyksestä -blogi. 4.9.2016. Verkossa: nwohavaintojapromo.blogspot.com/2016/09/suomen-kuningaskuntien-salattu.html

Tuntematon tekijä, Suomen kuninkaat norjalais-islantilaisten saagojen mukaan. *Iorbock.com.* 10.9.2007. Verkossa: iorbock.com/ekirjasto/tuntematon/suomen-kuninkaat-saagojen-mukaan/

Turtiainen, Ano, Suomen muinaishistorian salattu totuus. *Ano Turtiainen, Uusi Suomi Puheenvuoro*. 4.9.2016. Verkossa: puheenvuoro.uusisuomi.fi/anoturtiainen/222275-suomen-muinaishistorian-salattu-totuus/ (viitattu 19.11.2019 artikkelista otettuun kuvakaappaukseen).

Vihavainen, Timo, Varhaishistorian loisto ja kurjuus. *Oikea Media blogi*. 28.5.2018. Verkossa: oikeamedia.com/o1-69108

Kirjallisuus

Aalto, Sirpa, The Finnar in Old Norse Sources. Teoksessa *The Viking Age in* Åland*. Insights into Identity and Remnants of Culture*. Toim. Joonas Ahola, Frog & Jenni Lucenius. Academia Scientiarum Fennica, Helsinki 2015, 199–226.

Aalto, Sirpa & Hihnala, Harri, ”Saagat tuntevat Suomen kuninkaat” – pseudohistoriallisesta kirjoittelusta Suomen muinaisuudesta. *J@rgonia*. Vol. 15, No. 29, 2017, 1–30.

Ahteensuu, Marko, Käytätkö somedataa tutkimuksessasi? *Vastuullinen tiede*, 23.8.2019. Verkossa: vastuullinentiede.fi/fi/tutkimustyo/kaytatko-somedataa-tutkimuksessasi

Allchin, Douglas, Pseudohistory and Pseudoscience. *Science & Education*. Vol. 13, No. 3, 2004, 179–195.

Andrejevic, Mark, *Infoglut. How Too Much Information Is Changing the Way We Think and Know.* Routledge, New York 2013.

Aral, Sinan & Eckles, Dean, Protecting elections from social media manipulation. *Science*. Vol. 365, No 6456, 858–861.

Bødker, Henrik, Journalism as cultures of circulation. *Digital Journalism*. Vol. 3, No 1, 2015, 101–115.

Chadwick, Andrew, *The Hybrid Media System. Politics and Power*. Second Edition. Oxford University Press, New York 2017.

D'Ancona, Matthew, *Post-Truth. The New War on Truth and How to Fight Back*. Ebury Press, London 2017.

Fagan, Garrett G., Diagnosing Pseudoarchaeology. Teoksessa *Archaeological Fantasies. How Pseudoarchaeology Misrepresents the Past and Misleads the Public*. Toim. Garrett G. Fagan. Routledge, London 2006, 23–46.

Ferguson, Niall, *The Square and the Tower. Networks, Hierarchies and the Struggle for Global Power*. Allen Lane, St. Ives 2017.

Fewster, Derek, *Visions of Past Glory. Nationalism and the Construction of Early Finnish History*. Finnish Literature Society, Helsinki 2006.

Fritze, Ronald H., *Invented Knowledge: False History, Fake Science and Pseudo-Religions*. Chicago University Press, Chicago 2009.

Gallén, Jarl, Länsieurooppalaiset ja skandinaaviset Suomen esihistoriaa koskevat lähteet. Teoksessa *Suomen väestön esihistorialliset juuret. Tvärminnen symposiumi 17.–19.1.1980*. Societas Scientiarum Fennica, Helsinki 1984, 249–263.

Geary, Patrick J., *The Myth of Nations. The Medieval Origins of Europe*. Princeton University Press, Princeton 2002.

Geary, Patrick J., Writing the Nation: Historians and National Identities from the Nineteenth to the Twenty-First Centuries. Teoksessa *The Middle Ages in the Modern World. Twenty-First Century Perspectives*. Toim. Bettina Bildhauer & Chris Jones. The British Academy/Oxford University Press, Oxford 2017, 73–86.

Glenn, Jerome C., Florescu, Elizabeth & The Millenium Project Team, *State of the Future 19.1*. The Millenium Project 2017.

González-Bailón, Sandra, *Decoding the Social World. Data Science and the Unintended Consequences of Communication*. MIT Press, London 2017.

Griffin, Roger, *Fascism. An Introduction to Comparative Fascist Studies*. Polity Press, Medford (MA), 2018.

Hansson, Sven Ove, Defining Pseudoscience and Science. Teoksessa *Philosophy of Pseudoscience. Reconsidering the Demarcation Problem*. Toim. Massimo Pigliucci & Maarten Boudry. University of Chicago Press, Chicago 2013, 61–77.

Hansson, Sven Ove, Science and Pseudo-Science. Teoksessa *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Toim. Edward N. Zalta. Stanford University 2017. Verkossa: plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/pseudo-science/

Hardin, Russell, The Crippled Epistemology of Extremism. Teoksessa *Political Extremism and Rationality.* Toim. A. Breton, G. Galeotti, P. Salmon & R. Wintrobe. Cambridge University Press, Cambridge 2002, 3–22.

Hatakka, Niko, *Populism in the Hybrid Media System. Populist Radical Right Online Counterpublics Interacting with Journalism, Party Politics, and Citizen Activism*. Väit. Turun yliopisto, Turku 2019.

Holt, Kristoffer, Alternative Media and the Notion of Anti-Systemness. Towards an Analytical Framework. *Media and Communication*. Vol. 6, No 4, 2018, 49–57.

Howard, Philip N., *Lie Machines. How to Save Democracy from Troll Armies, Deceitful Robots, Junk News Operations, and Political Operatives*. Yale University Press, London 2020.

Hyvönen, Ari-Elmeri, Careless Speech. Conceptualizing Post-Truth Politics. *New Perspectives*. Vol. 26, No 3, 2018, 31–55.

Häme, Mikko, Saagoista ja muinaisista kuninkaistamme. *Faravid* 15, 1991, 181–186.

Ikäheimo, Hannu-Pekka & Seuri, Olli, Kivulias siirtymä digitaaliseen aikaan: mihin suuntaan sosiaalinen media vie demokratiaa? *Futura* 1/2020, 6–17.

Internet Archive. WaybackMachine. Verkossa: archive.org/web/

Jack, Caroline, *Lexicon of Lies. Terms for Problematic Information*. Data & Society Research Institute 2017. Verkossa: datasociety.net/pubs/oh/DataAndSociety_LexiconofLies.pdf.

Juntunen, Mikael, Muinaisharrastajan kohuväite: kuppikivet ovat karttoja ja hämäläiset tulivat Laatokalta. Yleisradio, 4.11.2013. Verkossa: yle.fi/uutiset/3-6910669

Karpf, David, On Digital Disinformation and Democratic Myths. Social Science Research Council, MediaWell 2019. Verkossa: mediawell.ssrc.org/expert-reflections/on-digital-disinformation-and-democratic-myths/

Kavanagh, Jennifer & Rich, Michael D., *Truth Decay. An Initial Exploration of the Diminishing Role of Facts and Analysis in American Public Life.* RAND Corporation 2018. Verkossa: www.rand.org/pubs/research_reports/RR2314.html

Kleinberg, Jon, Information Flow and Graph Structure in Online Social Networks. Luento, Becker Friedman Institute, University of Chicago. 24.9.2016
Verkossa: www.youtube.com/watch?v=iccgU1ul13E.

Koskinen, Inkeri, *Villi Suomen historia.* Välimeren Väinämöisestä Äijäkupittaan pyramideihin. Tammi, Helsinki 2015.

Kovach, Bill & Rosenstiel, Tom, *The Elements of Journalism: What Newspeople Should Know and the Public Should Expect.* 3rd edition. Crown, New York 2014.

Lee, Benjamin & LiPuma, Edward, Cultures of Circulation: The Imaginations of Modernity. *Public Culture.* Vol. 14, No 1, 2002, 191–213.

Lynch, Michael Patrick, *The Internet of Us. Knowing More and Understanding Less In the Age of Big Data*. Norton, New York 2016.

Manjoo, Farhad, *True Enough. Learning to Live in a Post-Fact Society*. Wiley, Hoboken 2008.

Marantz, Andrew, *Antisocial. Online Extremists, Techno-utopians, and the Hijacking of the American Conversation*. Viking, New York 2019.

Michaels, David, *Doubt is Their Product. How Industry's Assault on Science Threatens Your Health*. Oxford University Press, New York 2008.

Mäkinen, Esa, MV-lehden valheet yhdistettynä Facebookin ahneuteen on otollinen kasvualusta vihalle, *Helsingin Sanomat* 18.2.2018.

Neuvonen, Riku, Sananvapautta uusin silmin? – Viestinnälliset oikeudet yksilön oikeuksien turvaajina. *Lakimies* 7–8/2019, 984–1009.

Newman, Nic, Fletcher, Richard, Schulz, Anne, Andı, Simge &

Nielsen, Rasmus Kleis, *Reuters Institute Digital News Report 2020*. Reuters Institute for the Study of Journalism. 2020. Verkossa: reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2020-06/DNR_2020_FINAL.pdf

Noppari, Elina & Hiltunen, Ilmari, Populistinen vastamedia eliittejä haastamassa. Teoksessa *Media & populismi: Työkaluja kriittiseen journalismiin*. Toim. Mari K. Niemi & Topi Houni. Vastapaino, Tampere 2018, 236–272.

Noppari, Elina, Hiltunen, Ilmari & Ahva, Laura, User Profiles for Populist Counter-Media Websites in Finland. *Journal of Alternative & Community Media*. Vol. 4, No. 1, 2019, 23–37.

Patterson, Molly & Monroe, Kristen Renwick, Narrative in Political Science. *Annual Review of Political Science*. Vol. 1, 1998, 315–331.

Pomerantsev, Peter, *This Is Not Propaganda. Adventures in the War Against Reality*. Faber and Faber, London 2019.

Puumalainen, Janne, Perussuomalaisten ryhmästä erotettu Ano Turtiainen ja puolueen kansanedustajat sanaharkassa koronaviruksen vakavuudesta. MTV uutiset, 3.1.2021. Verkossa: mtvuutiset.fi/artikkeli/perussuomalaisten-ryhmasta-erotettu-ano-turtiainen-ja-puolueen-kansanedustajat-sanaharkassa-koronaviruksen-vakavuudesta-aika-tititty-on-sellainen-kansanedustaja/8027672 (luettu 20.1.2021).

Pyrhönen, Niko & Bauvois, Gwenaëlle, Conspiracies beyond Fake News. Producing Reinformation on Presidential Elections in the Transnational Hybrid Media System. *Sociological Inquiry*. Vol. 90, No. 3, 2020, 705–731.

Raninen, Sami & Wessman, Anna, Rautakausi. Teoksessa *Muinaisuutemme jäljet: Suomen esi- ja varhaishistoria kivikaudelta keskiajalle*. Georg Haggrén ym. Gaudeamus, Helsinki 2015, 215–365.

Reunanen, Esa, *Uutismedia verkossa 2020. Reuters-instituutin Digital News Report – Suomen maaraportti.* Media-alan tutkimussäätiö & COMET, 2020. Verkossa: trepo.tuni.fi/handle/10024/122596

Ristilä, Anna, PHist (ohjelma), 2019. Verkossa: github.com/aristila/Phist.

Rosenblum, Nancy L. & Muirhead, Russell. *A Lot of People Are Saying: The New Conspiracism and the Assault on Democracy.* Princeton University Press, Princeton 2019.

Russell, Adrienne, *Networked. A Contemporary History of News in Transition*. Polity, Cambridge 2011.

Sides, John, Tesler, Michael & Vavreck, Lynn, *Identity Crisis: The 2016 Presidential Campaign and the Battle for the Meaning of America*. Princeton University Press, Princeton 2018.

Sivonen, Jukka & Saarinen, Arttu, Puolueiden kannattajien luottamus mediaan. *Yhteiskuntapolitiikka* 3/2018, 287–293.

Starbird, Kate, Examining the Alternative Media Ecosystem through the Production of Alternative Narratives of Mass Shooting Events on Twitter. *Association for the Advancement of Artificial Intelligence.* 2017. Verkossa: faculty.washington.edu/kstarbi/Alt_Narratives_ICWSM17-CameraReady.pdf

Sunstein, Cass, *Going to Extremes: How Like Minds Unite and Divide.* Oxford University Press, New York 2009.

Suominen, Jaakko, Saarikoski, Petri & Vaahensalo, Elina, *Digitaalisia kohtaamisia. Verkkokeskustelut BBS-purkeista sosiaaliseen mediaan*. Gaudeamus, Helsinki 2019.

Tandoc, Edson. C. Jr., Lim, Zheng Wei & Ling, Richard, Defining 'Fake News' a Typology of Scholarly Definitions. *Digital Journalism*. Vol. 6, No. 2, 2018, 137–153.

Tolley, Clive, Language in Viking Age Finland: An Overview. Teoksessa *Fibula, Fabula, Fact. The Viking Age in Finland*. Toim. Frog; Ahola, Joonas & Tolley, Clive. Finnish Literature Society, Helsinki 2014, 91–103.

Turda, Marius, National Historiographies in the Balkans, 1830–1989. Teoksessa *The Contested Nation. Ethnicity, Class, Religion and Gender in National Histories*. Toim. Stefan Berger & Chris Lorenz. Palgrave Macmillan, Basingstoke 2008, 463–489.

Turtiainen, Riikka & Östman, Sari, Verkkotutkimuksen eettiset haasteet. Teoksessa *Otteita verkosta. verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Toim. Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka. Tampere, Vastapaino 2013, 49–67.

United States of America v. Internet Research Agency LLC. US Department of Justice, 2018. Verkossa: www.justice.gov/file/1035477/download

Valaskivi, Katja & Sumiala, Johanna, Introduction: Circulating Social Imaginaries: Theoretical and Methdological Reflections. *European Journal of Cultural Studies*. Vol. 17, No 3, 2014, 229–243.

Vesanto, Aleksi, Nivala, Asko, Rantala, Heli, Salakoski, Tapio, Salmi, Hannu & Ginter, Filip, Applying BLAST to Text Reuse Detection in Finnish Newspapers and Journals, 1771–1910, *Proceedings of the 21st Nordic Conference of Computational Linguistics. Gothenburg, Sweden, 23–24 May 2017*. Linköping 2017, 54–58.

Vihma, Antto, Hartikainen, Jarno, Ikäheimo, Hannu-Pekka & Seuri, Olli, *Totuuden jälkeen. Miten media selviää algoritmien ja paskapuheen aikana*. Teos, Helsinki 2018.

Wihbey, John P., *The Social Fact. News and Knowledge in a Networked World*. MIT Press, London 2019.

Wiltenburg, Joy, *Crime and Culture in Early Modern Germany*. University of Virginia Press, Charlottesville 2013.

Ylä-Anttila, Tuukka, Bauvois, Gwenaëlle & Pyrhönen, Niko, Politicization of migration in the countermedia style. A computational and qualitative analysis of populist discourse. *Discourse, Context and Media*. Vol. 32, 1–8, 2019.

Ylä-Anttila, Tuukka, Populist Knowledge. 'Post-Truth' Repertoires of Contesting Epistemic Authorities. *European Journal of Cultural and Political Sociology*. Vol. 5, No. 4, 2018, 356–388.

Ylä-Anttila, Tuukka, *The Populist Toolkit. Finnish Populism in Action 2007–2016. University of Helsinki.* Väit. Helsingin yliopisto, Helsinki 2017.

Översti, Sanni ym., Human Mitochondrial DNA Lineages in Iron-Age Fennoscandia Suggest Incipient Admixture and Eastern Introduction of Farming-Related Maternal Ancestry. *Scientific Reports.* Vol. 9, No. 1, 2019, 1–14.